

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARIJA POLANC

**PРАВNA UREDITEV DRUŽBENEGA POLOŽAJA
ROMOV V SLOVENIJI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARIJA POLANC

MENTOR: RED. PROF. DR. RADO BOHINC
SOMENTORICA: ASIST. DR. BARBARA RAJGELJ

**PРАВNA UREDITEV DRUŽBENEGA POLOŽAJA
ROMOV V SLOVENIJI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

*Zgodovino Romov so doslej oblikovali in pisali opazovalci Romov.
Romi moramo svojo zgodovino še napisati in prepričan sem,
ko se bo to zgodilo, bo rezultat povsem drugačen od tega,
kar poznamo zdaj.«*

(Santino Spinelli, Mladina, 2000:15)

Hvala dr. Radu Bohincu, dr. Barbari Rajgelj in dr. Veri Klopčič
za dobre in strokovne nasvete pri pisanju diplomskega dela.
Zahvalila bi se tudi Ireni Rink, ki si je vzela čas za lektoriranje
moje diplomske naloge.
Zahvaljujem se tudi vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri
nastajanju moje diplomske naloge.

Posebna zahvala pa gre moji družini.

Hvala vsem!

PРАВNA UREDITEV DRUŽBENEGA POLOŽAJA ROMOV V SLOVENIJI

Diplomska naloga analizira trenutni pravni položaj romske skupnosti oziroma Romov v Sloveniji, težave, s katerimi se srečujejo tako Romi sami kot država oziroma ustanove, ki rešujejo to problematiko. Naloga predstavlja primerjavo kako imajo izbrane evropske države urejeno pravno ureditev na tem področju. Iz primerjave je razvidno, da je pravni položaj Romov v večini držav zadovoljivo urejen. Žal tega ne moremo reči za ekonomski, kulturni in družbeni položaj, ki je od države do države precej različen. Se pa države trudijo, da bi Romom zagotovile pogoje za boljše življenje. Naloga ugotavlja, da romska problematika v Sloveniji niti zakonsko niti izvedbeno ni ustrezno urejena. Ker manjka krovni zakon, ki ga je Vlada sicer v letu 2006 poslala v proceduralno obravnavo, se problematika ureja na lokalni ravni oziroma je ta opredeljena v enajstih (11) zakonih. Čutiti je tudi veliko napetost med Romi in ne Romi. Manjka več strpnosti in komuniciranja pri urejanju odprtih vprašanj med vsemi udeleženi stranmi, zlasti predstavniki romske skupnosti, vlado, lokalnimi skupnosti in lokalnim prebivalstvom.

Ključne besede: Romi, Republika Slovenija, etnična skupnost

LEGAL REGULATION OF THE SOCIAL STATUS OF ROMA IN SLOVENIA

The diploma thesis analyses the current legal status of the Roma community in Slovenia. It discusses the problems facing both the Roma people and the Slovenian government and other institutions dealing with this issue, and looks at how the status of Roma is legally regulated in selected European countries. The comparison shows that the regulation of Roma's legal status is satisfactory in most countries, whereas their actual economic, cultural and social situation varies considerably from country to country. The thesis finds that in Slovenia, the Roma issue is still not adequately addressed, either statutorily or in practice. Slovenia has yet to adopt a framework law on the Roma community; apart from that, it should also strive to ensure greater tolerance and communication in settling the unresolved issues between all the parties involved, particularly representatives of the Roma community, the government, local communities and the local population.

Keywords: Roma, Republic of Slovenia, ethnic community

KAZALO

1. UVOD	8
2. IZVOR IN POMEN POIMENOVANJ	10
3. ZGODOVINA PRESELJEVANJA ROMOV	12
4. ROMI V SLOVENIJI.....	15
4. 1 Splošno.....	15
4. 2 Romski narod kot subkultura.....	18
4. 3 Navade Romov	19
4. 4 Družbenoekonomski položaj Romov.....	20
4. 5 Dejansko stanje romske skupnosti v Republiki Sloveniji	21
4. 5. 1 Bivalne razmere	21
4. 5. 2 Zdravstvene razmere.....	22
4. 5. 3 Vzgoja in izobraževanje	22
4. 5. 4 Zaposlovanje.....	24
4. 5. 5 Participacija	26
5. PRAVNA UREDITEV.....	28
5. 1 Splošno.....	28
5. 2 Mednarodnopravni dokumenti, pomembni pri določitvi položaja in posebnih pravic romske skupnosti.....	28
5. 3 Ustava Republike Slovenije	31
5. 4 Slovenska zakonodaja, ki ureja pravni položaj Romov	32
5. 4. 1 Zakon o lokalni samoupravi.....	32
5. 4. 2 Zakon o lokalnih volitvah	34
5. 4. 3 Zakon o evidenci volilne pravice	34
5. 4. 4 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja	35
5. 4. 5 Zakon o vrtcih.....	35
5. 4. 6 Zakon o osnovni šoli.....	35
5. 4. 7 Zakon o medijih	35
5. 4. 8 Zakon o knjižničarstvu	35
5. 4. 9 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo.....	36
5. 4. 10 Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja	36
5. 4. 11 Zakon o radioteleviziji Slovenija	36
5. 5 Drugi zakoni pomembni za Romsko skupnost	37
5. 5. 1 Zakon o urejanju prostora	37
5. 5. 2 Zakon o graditvi objektov	37
5. 5. 3 Zakon o socialnem varstvu	37
5. 5. 4 Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.....	37
5. 6 Predlog Zakona o Romski skupnosti.....	38
5. 6. 1 Sklepne misli.....	39
6. INŠTITUCIJE ZA VARSTVO PRAVIC ROMOV	43
6. 1 Državni organi	43

6. 2 Varuh človekovih pravic.....	43
6. 3 Urad Vlade RS za narodnosti.....	45
6. 4 Komisija Vlade Republike Slovenije za zaščito romske skupnosti.....	46
6. 5 Drugi državni organi.....	46
6. 6 Strokovne inštitucije.....	46
6. 6. 1 Inštitut za narodnostna vprašanja	46
6. 6. 2 Mirovni inštitut.....	47
6. 7 Organizacije Romov	47
7. REŠEVANJE ROMSKE PROBLEMATIKE	49
7. 1 Dejavnost države	49
7. 2 Sredstva evropskih skladov	51
8. PRIMERJAVA MED DRŽAVAMI	52
8. 1 Splošno.....	52
8. 2 Avstrija	53
8. 3 Italija.....	54
8. 4 Madžarska.....	56
8. 5 Hrvaška	58
8. 6 Romunija	61
8. 7 Švica.....	64
8. 8 Francija.....	65
8. 9 Sklepne misli	68
9. ZAKLJUČEK	70
10. LITERATURA	72
11. VIRI	73
Medmrežni viri	73
Pravni viri	75

1. UVOD

»Romi smo ljudje, ki bomo ostale narode na Zemlji vedno spominjali na to, da ni vse materialnost in da se tudi na Zemlji da živeti tako, kot bo verjetno »življenje« po smrti. To je brez materialnih dobrin, ki so večini ljudi tako zelo pomembne in mislijo, da brez njih ni življenja. Romi smo dokaz, da je tudi to možno. Med nami so razlike in mnogi od nas nikoli nismo živeli pod šotori ali v barakarskih naseljih. Kljub temu pa vsi globoko v sebi nosimo tisto svobodo, ki nam jo je podaril Bog in jo lahko uživamo že tu – na Zemlji.« (Traja Imer Brizani 2000: platnica).

Romi kot etnična manjšina v Sloveniji še vedno burijo duhove, vendar se njihov položaj postopno izboljšuje, potrebno bo še mnogo obojestranskega truda za dosego zastavljenih ciljev tako državnih in lokalnih organov kot tudi Romov samih. Je pa Slovenija ena redkih držav, ki Rome kot avtohtono etnično skupnost obravnava že v svoji ustavi¹.

Po zgodovinskih virih so Romi v Sloveniji prisotni že mnogo stoletij. Kljub temu pa se danes sprašujemo, kaj vemo o tem narodu, ki je prisoten v našem vsakdanu in kakšen je naš odnos do njih. Romska vprašanja in družbeni odnos do Romov sta vprašanji civiliziranega sveta, kako narodu, ki je navajen na nomadski način življenja, zagotoviti preživetje v industrijski družbi. Postavlja se tudi vprašanje, kako bo nova demokratična družba pristopila k reševanju vse bolj jasnih zahtev Romov. Te zahteve se nanašajo predvsem na priznanje njihovih legitimnih pravic do lastne kulture in etične identitete.

Do leta 1977 se je z romskim vprašanjem v Sloveniji aktivno ukvarjal Urad za narodnosti. Kljub temu so vsa ta leta romska vprašanja reševali bolj iz socialne kot iz etnične plati. Uporabljali so se standardni parametri predlagane »integracijske politike«, ki niso bili v celoti uspešni oziroma učinkoviti. Romske skupnosti niso opredeljevali kot specifično etnično skupino, temveč zgolj kot neintegrirano in včasih problematično družbeno skupino.

Leta 1985 so ustrezna delovna telesa takratne slovenske skupščine predlagala Izvršnemu svetu, naj za skupščinsko razpravo pripravi celotno poročilo o Romih, vendar je ostalo le pri predlogu. Edini premik na področju reševanja romskega vprašanja je pomenil 67. amandma k republiški ustavi iz leta 1989. V tem ustavnem amandmaju so Romi prvič posebej omenjeni

¹ Poleg tega se romska problematika obravnava v enajstih področnih zakonih. Zakona, s katerim bi se na podlagi 65. člena Ustave RS uredil položaj in pravice romske skupnosti, pa Slovenija še ni sprejela.

kot etnična skupnost, ki naj bo deležna posebnega zakonodajnega obravnavanja.

Z osamosvojitvijo in z novo ustavo Republike Slovenije so Romi v 65. členu opredeljeni kot pripadniki skupnosti, ki ji pripadajo posebne pravice.

Namen te diplomske naloge je opisati trenutni pravni položaj romske skupnosti oziroma Romov v Sloveniji, analizirati težave, s katerimi se srečujejo tako Romi kot država oziroma ustanove, ki rešujejo to problematiko in primerjati, kako imajo nekatere evropske države urejen položaj Romov.

Teme sem se lotila tudi zato, ker predstavlja zanimiv in zaenkrat še odprt pravni problem.

Skozi nalogo bom skušala potrditi da romska problematika v Sloveniji ni ustrezno urejena niti na zakonski ravni (manjkajoči krovni Zakon o romski skupnosti, ki ga določa 65. člen Ustave) niti na izvedbeni ravni. V zadnjem času je prišlo do težav zlasti na lokalni ravni. Niti ena niti druga stran, to je niti Vlada niti Romi sami, ne kažejo dovolj posluha za dialog in sodelovanje.

Hipotezo bom testirala z analizo obstoječega in predlaganega zakonskega okvira kot tudi z analizo programov ter dejanskega obnašanja ene in druge strani kot se kaže v vsakdanjem reševanju najbolj perečih problemov.

2. IZVOR IN POMEN POIMENOVANJ

Cigan ali Rom, Rom ali Cigan? Nejasnost, ki bega.

Pod kakšnim imenom je indijsko nomadsko ljudstvo zapustilo svojo domovino se ne ve, saj so Romi med preseljevanjem pozabljali na svoje korenine, ohranjenih pisnih virov pa ni. Dodatno zmedo pri poimenovanju predstavljajo raznovrstna imena, ki so jih novim priseljencem dodelili prebivalci posameznih držav kot odraz njihovega načina življenja in zunanjega izgleda. Slovenska romologinja Pavla Štrukelj navaja (2004: 16-17) naslednja poimenovanja romskih skupnosti v Evropi:

- *ROM* – Rom je ime za evropskega Cigana in pomeni v romščini človek, njegova množinska različica je Roma. Cigani ga uporabljajo, ko mislijo na človeka svojega rodu. Ime Rom torej označuje pripadnost ciganskemu rodu, pogosto označuje tudi poročenega moža. Romni je ime za cigansko žensko in prav tako za poročeno ženo. Znana so še imena LOM ali DOM iz Armenije, Perzije in Sirije. Pri teh imenih naj bi se r spremenil v l in d. Beseda doma pomeni v starem indijskem jeziku ljudi, ki se ukvarjajo s petjem in z glasbo.
- *CIGAN* – Ime Cigan so dobile indijske nomadske skupine v Evropi že pred več stoletji. V začetku to ime ni pomenilo nekaj ironičnega in ponižujočega, kar ugotavljamo kasneje, posebno za 19. in 20. stoletje. Pravega izvora besede kljub obširnimi študijam še danes ne poznamo. Romologi menijo, da beseda izvira iz besede čegra oziroma Čangar, plemena v Kašmirju. Na gori Atos naj bi jih registrirali s sanskrtsko besedo Asincan, kasneje Athigani, kar je romolog dr. Franc Miklošič (Miklošič v Štrukelj 2004: 16) pojasnil kot frizijsko sekto in ne kot etnično skupnost. Leo Winters (Winters v Štrukelj 2004: 16) to ime razlaga s pomočjo zvenečega tona, ki ga povzroča Cigan kovač pri kovanju. Pomembno ugotovitev je razlagal Block (Block v Štukelj 2004: 16), ki poskuša razložiti ime na podlagi selitvenih poti. Ime naj bi se razširilo iz Bolgarije na Sedmograško, iz Romunije na Madžarsko, od tod na Češko in v Nemčijo.
- *SINDE ali SINTE* – to ime pripada Ciganom v Nemčiji. Ime pomeni naš človek. Block (Block v Štrukelj 2004: 16 navaja, da bi bilo potrebno besedo Sinti iskati v jeziku hindi. Pott (Pott v Štrukelj 2004: 16) pa domneva, da beseda pomeni reko Ind (Sindhu) in ljudi, ki prebivajo ob njenem izlivu.
- *KARAČI* – to ime pripada Ciganom iz Irana. Izhaja iz besede kalo, ki v romščini in indijskem jeziku pomeni črn. Španci uporabljajo različico Cales in Finci Tatari ali Mustalainen (musta-črn).

- *Razširjeno* je tudi ime Egipčan, ker je sprva prevladovalo mnenje, da prihajajo iz Egipta. Grki jim pravijo Ejiftos ali Giftoi, Albanci Jevg ali Evgit, Romuni Jiftu, Španci Egyptanos, Angleži Gypsies, Nizozemci Egityers. Tudi madžarsko ime Faroo nemzetseg (faraonovo ljudstvo) spominja na zgodbe in na prepričanje ljudi o njihovi prvotni domovini v Egiptu.

Svetovni kongres Romov leta 1979 je sprejel splošno poimenovanje *Rom*. Kasneje so to ime sprejeli organi OZN, Evropska skupnost, posamezne evropske države in vsi, ki se uradno in strokovno ukvarjajo z romsko problematiko. V kolikor odločitev Mednarodne romske zveze predstavlja voljo vseh Romov, potem jo moramo spoštovati tudi mi.

3. ZGODOVINA PRESELJEVANJA ROMOV

Preseljevanje azijskih ljudstev je trajalo več stoletij. Med njimi so bili tudi Cigani, ki so živeli v dolini Hindukuša in pod Tamirjem. Vzrok za tako množično preseljevanje pa je nemoč v borbi pred osvajalci.

Indijski nomadi so se naselili tudi v Evropi in so zelo zgodaj dobili ime Cigani. Prvotni prebivalci Evrope so bili prepričani, da gre za začasne naseljence, zato se za njihov izvor in kulturo niso zanimali, prav tako pa tudi ne za njihovo prihodnost (Štrukelj 2004: 13).

Ko je prisotnost Romov na evropskih tleh trajala že nekaj stoletij, so na njih postali pozorni zgodovinarji, etnologi in drugi strokovnjaki (Štrukelj 2004: 13).

O izvorni domovini Romov obstaja več teorij. Pri raziskovanju in odkrivanju prvotne domovine Romov ima pomembno vlogo tudi slovenski jezikoslovec Franc Miklošič, ki je v letih 1872-1880 o njihovi prvotni domovini in o smereh njihovega potovanja napisal znanstveno delo (Štrukelj 2004: 14).

Cigane so po Evropi sprejemali zelo različno, vsepovsod pa je na eni strani prevladovala radovednost in pomilovanje na drugi strani. Prve skupine Ciganov so domačim prebivalcev pripovedovale anekdote o svoji skrivnostni zgodovini in poreklu. V kraje, kamor so prihajali, so prinesli glasbo, ples, znanje različnih obrti. Cigani so v Evropo prišli v skupinah, v katerih so jih v glavnem združevali določeni poklicni interesi. Znani so kot zdravilci živine, godbeniki, kovači, obdelovalci lesa, medtem, ko so ženske predvsem prerokovale usodo. Cigani so s seboj prinesli svoj lastni jezik in kulturo.

Njihovo sožitje s staroselci pa ni trajalo dolgo. Kmalu so jih začeli prezirati ter na različne načine, tudi najbolj grobo in kruto, preganjati. V posameznih evropskih deželah so vladarji izdajali odredbe in predpise, da morajo Ciganom odrezati ušesa in, če so katerega ujeli so ga pribili k drevesu in stražar ga je razkazoval. Na Češkem je veljal predpis, da so Ciganu, ki so ga ujeli na Moravskem odrezali levo, a ujetemu na Češkem desno uho. Tako so ločili, od kod je kateri. Karl VI je odredil, da morajo vse ujete Cigane obesiti, ženskam in otrokom pa odrezati eno uho in jih nato izgnati. Če so katerega ujeli, so ga obesili. V nemilosti so bili tudi izvrševalci te cesarjeve odredbe. V kolikor je niso spoštovali so dobili denarno kazen (Šiftar 1970: 22).

Od 14. stoletja dalje so bili Cigani v Evropi, zlasti na Balkanu, dolgo časa v suženjstvu ali pa so bili preganjani. Seliti so se morali iz dežele v deželo.

Marija Terezija je bila prva vladarica, ki je v 18. stoletju skušala zaščititi Cigane. Pozneje je to storil še njen naslednik Jožef II. Carica je obvezala zemljiško gospodo, da mora dati Ciganom stavbne parcele in nekaj zemlje, da se bodo mogli stalno naseliti. Vendar pa je postavila tudi celo vrsto pogojev in predpisov, ki so se izkazali prej slabo kot dobro za cigansko izročilo. Cigani so morali obdelovati zemljo, obiskovati šole, služiti vojsko, pozabiti na svoj materni jezik in se niso smeli ukvarjati z glasbo. Prepovedano jim je bilo ukvarjanje s svojo obrtjo, trgovanje s konji, niso smeli zapuščati svojih prebivališč ter niso se smeli ženiti med seboj. Na podlagi predpisa, so ciganskim družinam odvzemali otroke in jih oddajali posameznim družinam, da bi jih prevzgojile in usposobile za kmetovanje in obrt. Sposobni moški so morali iti v vojsko. Vsi navedeni ukrepi Marije Terezije in njenega sina so potisnili Cigane še bolj v izolacijo. Z vsakim novim predpisom so drseli po družbeni lestvici navzdol in nikjer se niso počutili doma (Šiftar 1970: 27).

Jožef II je sprva tovrstne ukrepe še poostril z namenom, da bi romski problem hitreje rešil, vendar je kmalu spoznal, da tak način ne pelje do pričakovanega cilja oziroma rezultata. Zato je po letu 1783 popustil pri urejanju ciganskih problemov in tako so Cigani lahko obnovili svoj star način življenja. *Odredbe so vsebovale:* prepoved nomadskega načina življenja; prepoved preseljevanja iz kraja v kraj; prepoved opravljanja romskih tradicionalnih poklicev; prepoved medsebojnih porok; prepoved vzgoje otrok in njihova prisilna oddaja v tujo prevzgojo, prepoved rabe romskega jezika in tudi prepoved rabe imena Rom ali Cigan. Imenovali naj bi se »novi naseljenci«. Takrat je bil na tem območju izveden tudi prvi popis romskega prebivalstva (Šiftar 1970: 27).

Po koncu prve svetovne vojne so se razmere Ciganov ponovno zaostrele.

Čas druge svetovne vojne je bil najbolj krut višek vsega trpinčenja romskega ljudstva. V času nacizma so bili Romi skupaj z Judi soočeni s poskusom popolnega uničenja. V tem času je bilo samo v Nemčiji pomorjenih okoli pol milijona Romov. V celoti se številke vseh romskih žrtev nacizma gibljejo od milijona in pol do treh milijonov, mnogo jih je bilo preganjanih, zaprtih, za mnogimi se je izgubila sled (Brizani-Traja 2000: 16).

Še na pragu 21. stoletja se je zgodilo veliko etnično »čiščenje« in eksodus Romov in sicer v vojni na Balkanu – na Hrvaškem, v Bosni in na Kosovu. V Bosni, kjer je v času federativne Jugoslavije živelo med tristo in petsto tisoč Romov, so bili mnogi pobiti skupaj z muslimani, veliko jih je končalo v taboriščih ali pa so bili pregnani in danes živijo kot begunci v tujih državah. Po podpisu mirovnega sporazuma pa so postali nezaželeni na celotnem ozemlju Bosne. Gre za skoraj pol milijona ljudi. Najnovejši genocid nad Romi je potekal od leta 1999 v jugoslovanski pokrajini Kosovo. Izpostavljeni so bili brezizhodni situaciji – znašli so se med dvema ognjema. Ocenjuje se, da jih je na tem območju živelo nekaj deset tisoč, danes pa jih je le nekaj sto (Brizani-Traja 2000: 16-17).

V preteklosti so bili Romi v vseh državah žrtve vojn in konfliktov. »Romi si nikoli niso izmišljali nacističnih sistemov, vojn, komunistične diktature ipd., vendar pa so bili vedno največje žrtve vseh teh družbenih oblik« (Brizani-Traja 2000: 16).

Tudi v današnjem času Romi živijo v neurejenih razmerah, pogosto so žrtve diskriminacije in nestrpnosti in so ena najbolj marginaliziranih skupin v Evropi.

4. ROMI V SLOVENIJI

4. 1 Splošno

Na ozemlju današnje Slovenije Rome omenjajo zgodovinski viri že v 15. stoletju, od 17. stoletja dalje pa so podatki o njih pogostejši.

Raziskave kažejo, da je naselitev Romov v našem prostoru potekala po treh poteh: predniki Romov, ki živijo v Prekmurju so prišli k nam prek Madžarske, dolenjska skupina Romov prek Hrvaške, na Gorenjskem so se naselile manjše skupine Sintov, ki so prišle k nam s severa.

Čeprav gre za prebivalstvo, ki je v začetku živelo nomadsko in je svoja bivališča pogosto menjavalo, lahko govorimo o zaokroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, Beli Krajini, Posavju in deloma na Gorenjskem.

Na teh območjih so Romi avtohtono prebivalstvo, ki se je v bolj ali manj stalni poselitvi ohranilo do danes. Med njimi so velike razlike, ki temeljijo na različnih zgodovinskih okoliščinah, načinu življenja in zlasti na različni stopnji socializacije ter vključenosti v slovensko družbo.

Le redki so posamezniki, ki so se vključili v običajno okolje, se zaposlili, si zgradili običajna in primerna bivališča in šolali svoje otroke. Toda ti so se izneverili romskim običajem in načinu življenja, zato jih ostali Romi iz skupnosti ne priznavajo za svoje in jih izločijo.

Kljub temu, da so v preteklosti zlasti socialne službe in službe za zaposlovanje storile veliko, da bi Romom zagotovile vsaj elementarne življenjske pogoje in možnosti, vloženi trud ni dal zelenih in pričakovanih rezultatov.

Razloge za tak rezultat je potrebno iskati tudi pri samih Romih, predvsem zaradi njihove neprilagodljivosti, izoliranosti od urejenega okolja, neizobraženosti in nizke socialne ravni. Poleg naštetih razlogov je na dosežen rezultat vplival tudi drugačen sistem življenjskih in moralnih vrednot, ki pogosto povzročajo konfliktne odnose z okoliškim prebivalstvom in institucijami.

Izjemo predstavljajo romska naselja v Prekmurju, kjer so si njihovi prebivalci tudi z zaposlovanjem v tujini zagotovili bistveno boljši socialni položaj. Zaradi vse večje

brezposelnosti se je v zadnjih desetih letih zaposlovanje Romov skoraj ustavilo, tako da so vezani predvsem na občasne zaposlitve, zbiranje odpadkov in zdravilnih zelišč. Glavni vir preživljanja pa so za večino romskih družin različne oblike socialne pomoči.

O organizirani skrbi za šolanje romskih otrok lahko govorimo šele v obdobju po letu 1970, ko so bili sprejeti prvi programi za izobraževanje in socializacijo romskih otrok. Pri vključevanju romskih otrok se zlasti v predšolskem obdobju in na nižji stopnji osnovne šole srečujejo z dvema temeljnima problemoma: socializacijo otrok, ki izhajajo iz težavnih socialnih razmer z drugačnimi navadami, vrednotami in tradicijo ter z jezikovnim problemom.

Otroci ob vstopu v vrtec in šolo govorijo in razumejo le svoje domače romsko narečje in se morajo slovenskega jezika šele naučiti.

Kljub težavam so bili prav na področju izobraževanja z usklajenim delovanjem šolskih in socialnih služb, doseženi pomembni premiki v smislu vključevanja otrok v predšolsko vzgojo in v osnovno šolo. Še posebej je razveseljivo dejstvo, da narašča število romskih otrok, ki uspešno končajo osnovno šolo in nadaljujejo šolanje v srednjih šolah, nekateri pa že študirajo na visokih šolah.

Romi v Sloveniji so družbena skupnost, ki zaradi svojih posebnosti, načina življenja in socialne ogroženosti živi večinoma na robu slovenske družbe. Zato so prizadevanja za uveljavljanje njihove lastne kulturne identitete šele v začetni fazi. Pri tem zlasti v zadnjih letih opravljajo pomembno vlogo kulturna društva, skupine in ansambli, ki povezujejo predvsem mlade Rome.

Prelomnico v kulturnih prizadevanjih Romov pomeni izid pesniške zbirke in drame Jožeta Livijena in Jožka Horvata Lunin prstan, leta 1994 in dvojezične pesniške zbirke Rajka Sajnoviča Pot/Drom, leta 1995.

Informiranju Romov in ne Romov so namenjeni romski časopisi, ki izhajajo v romskem in slovenskem jeziku. Od leta 1994 lokalna radia v Murski Soboti in Novem mestu pripravljata redne oddaje za Rome.

Vsa prizadevanja za pomoč Romom bodo ostala brez pravega učinka dokler ne bo med njimi samimi dozorelo spoznanje, da morajo za svoj obstoj in vključitev v slovensko družbo poskrbeti najprej sami.

Le redki med njimi se zavedajo te nujnosti in si prizadevajo za skupno organizirano nastopanje. Nastajajo romska društva, ki skušajo organizirano predstaviti potrebe romske skupnosti in že postajajo sogovorniki lokalnim in državnim organom. V letu 1996 so se društva povezala v Zvezo Romov Slovenije.

Pomemben korak k uveljavitvi romske skupnosti je prinesel tudi zakon o lokalni samoupravi, ki določa, da imajo Romi svojega predstavnika v občinskem svetu na območjih, kjer živijo kot avtohtono prebivalstvo.

Tako kot v drugih evropskih državah tudi v Sloveniji Romi zaradi svoje drugačnosti, načina življenja, predvsem pa zaradi socialne ogroženosti, živijo odmaknjeno na robu slovenske družbe. Dosedanje analize o življenju Romov potrjujejo, da se brez organizirane pomoči ne bodo uspeli dvigniti iz splošne zaostalosti, revščine in diskriminiranosti. Le redki med njimi so se uspeli dvigniti nad to raven in se vključiti v slovensko družbo.

Pravni položaj Romov v preteklosti ni bil posebej urejen. Prvič so našli svoje mesto v ustavnih amandmajih leta 1989. Določbo vsebuje tudi 65. člen Ustave Republike Slovenije, ki določa: »Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.« S tem je bila dana pravna osnova za zakonsko ureditev posebnih oblik varstva pripadnikov romske skupnosti, ki naj jim olajša socialno integracijo in razvijanje lastne identitete. V nekaterih zakonih, ki so bili sprejeti na podlagi nove ustave, že najdemo določbe, ki se nanašajo na poseben status pripadnikov romske skupnosti (Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon s področja vzgoje in izobraževanja).

Vlada Republike Slovenije je v letu 1995 sprejela program ukrepov za pomoč Romom (Poročevalec št. 18/95), s katerim naj bi skupaj z občinami, v katerih živijo Romi, prispevala k ureditvi njihovih življenjskih razmer in ustvarila podlago za ohranitev njihove jezikovne in kulturne identitete. Uveljavljanje programa spremlja posebna vladna komisija, v kateri so tudi predstavniki Romov. Z romsko problematiko in vprašanji Romov se soočajo tudi v Odboru za notranjo politiko v Državnem zboru Republike Slovenije, Urad Vlade RS za narodnosti in Inštitut za narodnostna vprašanja.

Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3246 prebivalcev, 3834 oseb pa je kot materin jezik navedlo romski jezik. Podatki ne kažejo realne slike, saj je po podatkih Centrov za socialno delo iz leta 2003 Romov 6.264, po podatkih občin iz leta 2004, v katerih so Romi zgodovinsko poseljeni pa 6.448. Kljub uradnim podatkom popisa prebivalstva, pa se ocenjuje, da v Republiki Sloveniji živi med 7.000 in 10.000 Romov, največ v Prekmurju, na Dolenjskem, Beli Krajini in Posavju².

Točnega podatka ni mogoče dobiti, saj ima vsak posameznik pravico, da se opredeli ali da se ne opredeli, kateremu narodu pripada. Slovenska ustava ščiti posameznika tako, da pravico svobodnega opredeljevanja izrecno opredeljuje in varuje. V 61. členu Ustave je zapisano: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.«

4. 2 Romski narod kot subkultura

Nedvomno so si Romi v Sloveniji in tudi drugod po svetu s svojim načinom življenja in s svojo neprilagodljivostjo do okolja pridobili etiketo subkulturne skupine (Slovar tujk, Cankarjeva založba 2002: 1101)³.

Po drugi strani pa se zastavlja vprašanje ali ni tudi večinski narod s svojim odklonilnim obnašanjem in izrivanjem Romov iz svoje sredine pripomogel k temu, da so Romi postali takšni kot so. Romi, kot jih imenujejo v večini evropskih držav, so se s svojim načinom življenja in navadami vrinili v življenje evropskih narodov. Romi so in še vplivajo na okolico in od nje prevzemajo navade, vero in običaje. Kljub temu pa so še vedno izolirani od normalnega družbenega življenja, kot radi sami poudarjajo.

Romi živijo med nami, a še daleč premalo z nami. Izoliranost in samoizolacija je obtožujoč odgovor na še prepogosta mnenja, da z Romi ni mogoče živeti, ker ne poznajo osnovne higijene, ker so nedelavni, ker kradejo, ker so njihove družine mnogoštevilne in hočejo živeti na račun družbe.

² Statistični podatki, Romska etična skupnost: <http://www.uvn.gov.si/index.php?id=670&type=98>.

³ relativno zaprte kulturne skupine, nastale na kakem kulturnem področju, ki imajo svoje norme in vrednote in, ki so pogosto v zavestnem nasprotju z vladajočo kulturo soc.; katerakoli oblika kulture, ki se vzpostavi v dani posebni družbeni skupini in je v nasprotju z vladajočo (uradno) kulturo.

Po drugi strani pa Romi odgovarjajo, da je to resnica minulosti. Želijo se vključiti v vasi, naselja in mesta, vendar jih prebivalci ne sprejemajo medse. Vse dotlej, dokler se bodo vprašanja Romov reševala na neustrezen način, bodo taki odnosi tudi ostali.

Problemi se bodo začeli uspešno reševati šele, ko bo razrešeno vprašanje, kolikšna je obojestranska pripravljenost, možnost in sposobnost, da se ob spoštovanju mnogih različnosti, ustvarijo pogoji za formiranje družbenih skupnosti Romov in prvotnih prebivalcev. Šele takrat bi lahko začeli govoriti, da bo romski narod izgubil identiteto subkulture (Šiftar 1970: 9-10; 207-208).

4. 3 Navade Romov

Romi so posebna populacija ljudi, ki je zaradi socialnih razmer ostala na dnu družbene lestvice. Njihov način življenja se razlikuje od načina življenja sodobnega človeka. Svoja bivališča so si zgradili na robu urbanih naselij, večkrat v neposredni bližini smetišč in bivših vojaških objektih. Njihova bivališča so barake, ki so jih zgradili iz odpadnih materialov.

Med družinskimi člani vlada posebna hierarhija. Žena je steber družine, ki skrbi za hrano in ognjišče, ter rojevanje in vzgojo otrok. Mož se v delo zelo malo vključuje in se ukvarja predvsem z nabiranjem zelišč in odpadnih surovin. Pri vzgoji otrok je izredno pasiven. V bistvu so romski otroci brez vsakršne vzgoje. Prepuščeni so sami sebi, starša slabo skrbita za njihova oblačila, higieno in ostale potrebe.

Življenje v romskem naselju se popolnoma razlikuje od življenja ostalih občanov. Tu je vedno prisoten boj za obstanek, ki pa nima osnovnih ekonomskih temeljev. Na podlagi omenjenega »ničča« so primorani preživeti s priučenimi osebnostnimi deformacijami. Ugotavljamo lahko, da se zaradi njihovega načina življenja med njimi spontano pojavljajo storilci kaznivih dejanj premoženjskih deliktov, ki jih posamezniki v večini primerov izvršujejo na podoben način. V to kategorijo kaznivih dejanj sodijo predvsem vse oblike tatvin, vlomov in roparskih napadov. Način storitve se dejansko ne razlikuje zaradi nekih osebnostnih karakteristik ali specialnih znanj posameznikov.

Vsekakor omenjene ugotovitve ne veljajo za vse Rome, saj so med njimi tudi družine, ki spoštujejo družbene norme. Zanesljivo pa lahko trdimo, da se Romi že stoletja vrtijo v začaranem krogu, iz katerega težko izstopijo. Da so ostali na robu družbe, v bedi in

brezdelju, neprilagojeni družbenim normam, ni samo njihova krivda. Vzrok za to lahko iščemo v družbi, ki se je do njih vedno mačehovsko obnašala.

Iz navedenih vzrokov lahko sklepamo, da se v kriminaliteti Romov zrcalijo predvsem družbeni odnos v kakršnem so odraščali in v kakršnem živijo še danes. Romi izvršujejo taka kazniva dejanja, ki so sčasoma postala značilna le za njih.

Pri proučevanju Romov se je skozi čas izoblikovalo mnenje, da Romi ne morejo živeti brez tatvin in da se že rodijo s temi nagnjenji ter da je to že v njihovem značaju. Že leta 1835 je belgijski znanstvenik Quetelet opozoril svet, da je kriminaliteta zakonit družbeni pojav, nakar se je oblikovalo sociološko pojmovanje »kaznivo dejanje«, ki je prvenstveno družbeni pojav in ne pravni pojav. Pri pojasnjevanju kriminalitete kot zakonitega družbenega pojava se ne smemo zadovoljevati samo s pogojevanjem s splošnimi materialnimi razmerami družbe. Potrebno je analizirati in iskati tudi pogoje in vzroke kriminalitete pogojene s socialno patologijo, katera ima izvor v splošnih pogojih in odnosih v določeni družbi.

Na osnovi teh ugotovitev so raziskovanja kriminalitete kot specifičnega družbenega pojava z vsemi individualnimi primeri pripeljala do enotnih ugotovitev, da so nosilci socialno patoloških pojavov v družbi v prvi vrsti pripadniki tistih družbenih slojev in skupin, ki so materialno, duhovno in moralno diskriminirani in so na najnižji stopnji družbene lestvice (Šiftar 1970: 191).

Tudi priznani strokovnjak dr. Milutinovič (Milutinovič v Šiftar 1970: 191) trdi, da bo socializacija Romov dokaj težaven postopek, ponekod celo onemogočen, če na področjih, ki najbolj ločujejo in razdvajajo obe narodnosti, ne bomo upoštevali ugotovitev kriminalne etiologije. Kajti zelo težko je preobraziti tisto skupino ali posameznika, ki je bil venomer čisto na dnu družbenega življenja, tistega, ki je bil zaradi življenjskih stisk in revščine postavljen pred dejstvo: ali počasi umreti ali pa si vzeti tisto, kar potrebuje za preživetje.

4. 4 Družbenoekonomski položaj Romov

Rome uvrščamo med pripadnike najnižjih socialnih slojev, ki jih prizadeva revščina. Socialni status Romov je izrazito nižji od socialnega statusa večinskega prebivalstva, se pa po regijah pomembno razlikuje. Razlike se čutijo tako na materialnem področju kot tudi pri izobrazbi, poklicu in pri zaposlitveni možnosti. Zato Romi ne razpolagajo z družbeno močjo. So zunaj dogajanja, trajno marginalizirani in odvisni od socialnih pomoči. Med seboj niso povezani,

razdrobljeni so po naseljih in večinoma neorganizirani. Pogosto se zgodi, da so tisti, ki so začeli prevzemati naprednejše norme in pravila, onemogočeni v lastni sredini. Zelo redko sodelujejo pri reševanju problemov (Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji 2004: 9-10).

Družbenoekonomski položaj Romov se po posameznih področjih in občinah razlikuje. V Prekmurju je družbenoekonomski položaj Romov boljši kot na Dolenjskem, Posavju in Beli Krajini, kakor tudi v drugih sredinah, kjer živijo Romi. Razlike v družbenoekonomskem položaju, načinu življenja, izobrazbi, delovnih navadah, verski pripadnosti in običajih so velike razlike tudi med t.i. netradicionalno naseljenimi Romi, ki večinoma živijo v večjih mestih (Ljubljana, Maribor, Celje, Jesenice in Velenje) (Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji 2004: 9-10).

Prekmurski Romi imajo večinoma družbeni položaj, ki omogoča redno vključevanje romskih otrok v vrtce, osnovne šole, srednje in tudi že visoke šole. Bivalne razmere ter komunalna infrastruktura so v romskih naseljih bolj urejene in omogočajo pripravo in vključevanje otrok v vzgojno-izobraževalne ustanove. To ne velja za ostale dele Slovenije, kjer živijo Romi. Tako v nekaterih romskih naseljih še niso zagotovljene niti osnovne življenjske potrebe (voda, elektrika, kanalizacija) (Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji 2004: 9-10).

4. 5 Dejansko stanje romske skupnosti v Republiki Sloveniji

4. 5. 1 Bivalne razmere

Področna zakonodaja, ki ureja to področje je opredeljena v Zakonu o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Zakonu o urejanju prostora, Zakonu o graditvi objektov in Stanovanjskem zakonu.

Kljub temu, da je država do sedaj vložila kar nekaj sredstev v programe za izboljšanje bivalnih razmer, izboljšanja še vedno ni. Vzrok je potrebno iskati pri prebivalcih, ki so bližnji sosedi Romov (predvsem na Dolenjskem), lokalnih skupnostih in državi. Potrebno je poudariti, če se bodo bivalne razmere izboljšale, se bodo izboljšale tudi socialne in zdravstvene razmere. Romi pa se bodo potem lažje vključevali v normalno, človeku spodobno življenje.

Velik problem predstavlja tudi lastništvo zemljišč romskih bivališč in naselij. Večino teh bivališč je zgrajeno nelegalno, brez gradbenih dovoljenj. Tako niso vključena v prostorske in urbanistične plane in dokumente. Poleg tega pri razreševanju bivalnih razmer pogosto

prihaja do konfliktov z okoliškim, ne romskim prebivalstvom, ki izhajajo iz težav, povezanih z lokacijo in funkcionalnimi vprašanji romskih naselij, kot so neurejena lastniška razmerja, funkcionalno motenje posesti, komunalna vprašanja in estetski videz romskih naselij (Zupančič 2003: 118-120).

Romska naselja se med seboj razlikujejo tako po stopnji vključenosti v družbeno skupnost kot tudi po kulturi bivanja. Glede na to bi Rome lahko razdelili v tri skupine (Hrovat 2000: 122):

- Romi, ki dosegajo visoko stopnjo kulture bivanja in živijo v urbanem središču (v stanovanjskih blokih ali najemnih stanovanjih). Sem štejemo tudi tiste, ki živijo v lastnih zidanih hišah izven romskih naselij ali v razvitih romskih naseljih;
- Romi z nižjo stopnjo kulture bivanja, ki živijo v strnjenih romskih naseljih, v kompleksih zidanih eno ali dvoprostorskih hiš, cimpranih hiš in lesenih hiš;
- Romi, ki dosegajo najnižjo stopnjo bivalne kulture in živijo v izolatih, ki so locirani na periferijah vaških skupnosti. Njihovi bivalni prostori so temni, vlažni in higiensko zanemarjeni, brez urejenih sanitarij.

Najbolj urejene bivalne razmere imajo Romi v Prekmurju, najmanj Romi na Dolenjskem, ki živijo v resnično mizernih razmerah.

4. 5. 2 Zdravstvene razmere

Področne zakonodaje, ki bi posebej urejala to področje v Republiki Sloveniji nimamo. Romom je zagotovljen enak dostop do zdravstvenega varstva kot ostalim državljanom (Ustava RS: 51. člen).

Za izboljšanje zdravstvenega stanja Romov je najprej potrebno urediti njihovo bivanje in jih zdravstveno osveščati. Kot posledica slabih življenjskih razmer so med Romi najpogostejše bolezni astma, tuberkuloza, anemija in diabetes, poškodbe in odvisnost od alkohola. Velika je tudi umrljivost dojenčkov, ki je bistveno višja kot pri ostalih otrocih. Zaradi življenjskih razmer in s tem povezanega zdravstvenega stanja je nizka življenjska doba, saj izredno malo Romov dočaka starost 65 let (Klopčič 1995: 59). Romi bi morali več izkoriščati možnosti preventivnega zdravstva.

4. 5. 3 Vzgoja in izobraževanje

Področna zakonodaja, ki ureja to področje je opredeljena v Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakonu o vrtcih, Zakonu o osnovni šoli in delno v

Zakonu o izobraževanju odraslih. Zakon Romov posebej ne omenja, je pa navedeno, da se izobraževanje odraslih po programih osnovnošolskega, poklicnega, srednjega, strokovnega, gimnazijskega ter višjega strokovnega izobraževanja ureja z zakoni, ki urejajo to področje izobraževanja in z Zakonom o izobraževanju odraslih (Uradni list RS št. 110/2006: 4673).

Slovenija vlaga precej naporov za vključevanje Romov v vrtce, obvezno šolo in za njihovo integracijo v večinsko kulturo (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 5). Stanje je naslednje:

- v Sloveniji deluje 272 vrtcev. V 40 vrtcih so vključeni tudi otroci Romov, največ na Dolenjskem, Posavju, v Beli krajini, na Štajerskem in v Prekmurju. Ministrstvo vodi evidenco za romske otroke, vključene v homogene oddelke. Vanje je vključenih 157 romskih otrok. Predšolski otroci Romov so v slovenske vrtce vključeni na tri načine. Največ jih je integriranih v običajne oddelke, manj je vključenih v romske oddelke, kjer so vključeni samo romski otroci in romske vrtce. Večji del romskih otrok je vključen v dnevne ali pol dnevne programe, kjer imajo na voljo poleg vzgoje in varstva tudi vse ostale usluge (nego, prehrano, počitek), prav tako pa tudi v krajše programe, ki trajajo od 240 do 600 ur letno in so namenjeni otrokom od tretjega leta starosti. Tudi pri vključevanju romskih otrok v vrtce moramo upoštevati različne življenjske okoliščine in položaj pripadnikov romske skupnosti. Na možnost vključevanja otrok v vrtce vpliva tudi izobraženost in osveščenost staršev. V nekaterih delih Pomurja so možnosti za vključevanje otrok veliko večje kot na Dolenjskem, Beli Krajini in Posavju in lahko rečemo, da otroci niso v ustreznem deležu vključeni v vrtce. (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 10-11);
- v osnovne šole je v Sloveniji v letu 2002/2003 po dostopnih podatkih obiskovalo 1.349 romskih učencev, 1.223 v rednih osnovnih šolah, 125 v OŠPP. Nerešen problem je tudi izobraževanje otrok tistih Romov, ki v Sloveniji nimajo urejenega legalnega statusa in njihovo število ni znano. Verjetno vsaj del teh otrok ne obiskuje osnovnih šol, saj se njihovi starši bojijo, da bi jih to izdalo in bi jih z družinami izgnali iz države. Poznan je tudi primer, ko osnovne šole omogočijo njihov vpis in izobraževanje v rednih šolskih programih. Država posebej obravnava in šolam priznava ugodnosti za vzgojo in izobraževanje romskih učencev: za individualno in skupinsko delo z romskimi učenci v šolskem procesu namenja dodatna finančna sredstva, ima ugodnejše normative za oddelke z Romi, dodatno financira prehrano, učbenike, ekskurzije. Za vse pedagoške vrste študija država študentom romske pripadnosti

odobri štipendijo, financirala je tudi nastanek prvega delovnega zvezka za poučevanje romskega jezika (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 11-12);

- za srednješolsko stopnjo so dostopni naslednji podatki Zveze Romov Slovenije o vključenosti romskih učencev za Prekmurje: v Srednjo poklicno in tehniško šolo Murska Sobota je vpisanih 13 učencev, v Srednjo šolo za gostinstvo in turizem Radenci so vpisani 3 učenci, v Srednjo zdravstveno šolo Murska Sobota v Rakičanu je vpisanih 11 učencev, v Srednjo kmetijsko šolo Rakičan je vpisanih 11 učencev in v Gimnazijo Franca Miklošiča v Ljutomeru sta vpisana 2 učenca (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 12);
- za visokošolsko stopnjo so dostopni naslednji podatki Zveze Romov Slovenije o številu romskih študentov: na Fakulteto za socialno delo sta vpisana 2 študenta, na Pedagoško fakulteto v Mariboru, smer jezikoslovje, sta vpisana 2 študenta in na Pravno fakulteto v Mariboru 1 študent. Ministrstvo vsakemu študentu Romu, ki se vpiše v pedagoško smer študija, zagotavlja štipendijo v okviru razpisa štipendij za pedagoške poklice (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 12);
- v zadnjih letih so bili reševanju romske tematike namenjeni tudi različni projekti in izobraževalni programi s poudarkom na funkcionalnem opismenjevanju, socializaciji, ohranjanju romske kulture, jezika in običajev ter različni preventivni programi, ki so jih financirali predvsem Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za kulturo ter Ministrstvo za zdravje (Strategija vzgoje in izobraževanja 2004: 12).

4. 5. 4 Zaposlovanje

Romi so ena izmed najtežje zaposljivih skupin, ki zaradi nizke stopnje izobrazbe, navad in odnosa večinskega prebivalstva težko najdejo redno zaposlitev (Klopčič 1995: 58), se pa tudi na tem področju stvari počasi premikajo na bolje. Direktor Urada Vlade RS za narodnosti Janez Obreza, je na simpoziju o zaposlovanju Romov dejal, da je »področje zaposlovanja ena najpomembnejših in najbolj perečih problemov pri reševanju problematike.« Na simpoziju je sodeloval tudi sedaj že bivši minister Janez Drobnič, ki je povedal, da so tudi do sedaj potekali določeni programi za zaposlovanje Romov, za katere pa se lahko ob tolikšni brezposelnosti trdi, da so neuspešni in, da so se prav zato na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve odločili za dva pilotna projekta in sicer ustanovitev Romskega zaposlitvega centra, ki bo potekal v občini Škocjan na Dolenjskem in Romskega izobraževalno-informacijskega centra, ki ga bo vodila RRA Mura. V ta namen se bodo skušala pridobiti tudi evropska sredstva

V mnenju na poročilo komisarja za človekove pravice Sveta Evrope o napredku Slovenije pri izvajanju njegovih priporočil (2003-2005) je zapisano (stran: 8-9)⁴, da splošna slika brezposelnosti Romov kaže na koncentracijo Romov na nekaj področij, predvsem Prekmurja in Dolenjske, kar predstavlja tudi regionalni problem. Število registrirano brezposelnih Romov se z leti zvišuje. Po informacijah območnih služb in uradov za delo, kjer so prijavljeni brezposelni Romi, imajo nekateri delodajalci dejansko odklonilen odnos do Romov. Ugotavlja se, da je glavni vzrok visoke brezposelnosti Romov prav njihova izredno nizka izobrazbena struktura. Z nizko izobrazbo so možnosti pridobitve ali ohranitve zaposlitve relativno majhne.

Posebni programi in projekti, ki se izvajajo in so namenjeni zaposlovanju Romov so:

- Program socialne vključenosti;
- Posebni programi za zaposlitev;
- Posebni programi za izobraževanje;
- Programi za zaposlovanje;
- Enakost možnosti zaposlovanja za Rome – naš skupni izziv;
- Subvencioniranje zaposlitev - Program tisoč novih možnosti in
- Program javni del.

Pri večji vključenosti Romov v sistem zaposlovanje obstaja še en problem in sicer, da so Romi pri iskanju zaposlitve nemotivirani, ker dobivajo relativno visoko socialno varstveno pomoč, ki je včasih večja od plače same. Romi so upravičeni tudi do drugih dodatkov, kot so otroški dodatek, denarna pomoč za brezposelnost in štipendije. Zaradi tega so na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve dali predlog za spremembo Zakona o socialnem varstvu, ki je bil tudi sprejet in objavljen v Uradnem listu RS, številka 2/2004. V 36. a členu tega zakona je določeno, da delodajalca, ki za nedoločen čas zaposli dolgotrajno brezposelnega upravičenca, ki je v zadnjih treh letih denarno socialno pomoč prejemal najmanj 24 mesecev, upravičen do subvencije za zaposlitev v skladu s predpisi o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti ter programov aktivne politike zaposlovanja. O pravici do subvencije odloča Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje v soglasju s pristojnim Centrom za socialno delo. ZRSZ spremlja izvajanje pogodbenih obveznosti in v primeru kršitev ustrezno ukrepa. Če delodajalec prekine pogodbeno razmerje prej kot v dveh letih od dneva zaposlitve, je dolžan povrniti celoten znesek subvencije, kadar pa so razlogi za prenehanje na strani delojemalca, se primeri rešujejo z nadomestno zaposlitvijo. Podatki kažejo, da se je v letu 2004 na ta način zaposlilo le 30 prejemnikov denarne socialne pomoči od načrtovanih

⁴ www.coe.si/res/dokument/download.php?id=../../../../1729_1.pdf&title=mnenje_vlade_rs_na_porocilo.

300 tako, da je pričakovati spremembo na tem področju. Izkazalo se je namreč, da je ukrep nekoliko preveč tog oziroma premalo fleksibilen.

Zanimiva je raziskava, ki ga je med Romi na področju dolenjske regije in Posavja opravil Rromski zaposlitveni center v sodelovanju z občino Škocjan. Raziskava je pokazala sledeče (Delo.si)⁵:

- da bi kar 80 odstotkov Romov sprejelo službo v tovarni;
- da bi 55 odstotkov anketirancev želelo prejemati plačo v višini 100.000 do 200.000 tolarjev;
- kar 97 odstotkov anketirancev se strinja, da redna služba prinaša prednosti v obliki rednega mesečnega dohodka, lažje načrtovanje nakupov, možnosti najetja kreditov, več sredstev za družino, urejenost zavarovanja, pravico do nadomestila za bolniški stalež in urejeno pokojninsko varstvo;
- 78,9 odstotkov Romov je pri vprašanju, zakaj se jim zdi redna služba neprimerna zanje, odgovorilo, da nimajo ustrezne izobrazbe. Tretjina jih meni, da nimajo delovnih navad, da se ne razumejo z ne Romi in da nočejo delati z drugimi Romi. 43 odstotkov anketiranih, pa ne želi delati za druge Rome ali se družiti z njimi, četrtnina pa jih meni, da ne želijo delati vsak dan in da ne vzdržijo v službi osem ur;
- več kot 80 odstotkov anketiranih nima končane osnovne šole, nekaj več kot 10 odstotkov jih ima končano osnovno šolo, 1.7 odstotka jih ima končano poklicno in 0,8 srednjo šolo;
- med vprašanimi (601 anketirancev) 58,5 odstotka nikoli ni bilo redno zaposlenih, službo za polni delovni čas je že imela skoraj petina zaposlenih. Trenutno je takih 4,7 odstotka anketiranih;
- Romi se ukvarjajo z nerednimi oblikami dela, kot so nabiranje in prodaja gob, zelišč in gozdnih sadežev, s pomočjo na kmetiji, v gradbeništvu in s popraviljanjem avtomobilov.

4. 5. 5 Participacija

Področna zakonodaja, ki ureja to področje je opredeljena v Zakonu o lokalnih volitvah, Zakonu o evidenci volilne pravice in Zakonu o lokalni samoupravi.

V 39. členu Zakona o lokalni samoupravi je določeno, da na območju, kjer živijo avtohtono naseljene romske skupnosti, imajo Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika.

⁵ Dostopno na http://www.deloindom.si/indeks.php?sv_path=41.35,1776079.

V 101. a členu so določena območja, kjer ta pravica velja. Vendar se prav tu zatika, ker v občini Grosuplje in Ribnica še vedno nimajo svetnika, ki bi mu bilo zakonsko omogočeno zastopati romske interese v lokalni skupnosti. V Grosuplju tudi ne deluje nobeno društvo. Krivda za slab položaj Romov na Dolenjskem je tako na strani romske skupnosti kot tudi na strani lokalne skupnosti, saj kažeta precejšnjo nezainteresiranost za reševanje te problematike. V Prekmurju je stanje zelo dobro, saj se tu Romi uspešno vključujejo v družbeno življenje in skrbijo za ohranitev svoje kulture.

Iz navedenega sledi, da je potrebno spodbujati Rome, da se organizirajo, kajti brez organiziranja si ne morajo izboljšati svojega položaja. Potrebno je Rome spodbujati, da se organizirajo v društva in na ta način uveljavijo svoje interese na lokalni ravni in nasproti države.

5. PRAVNA UREDITEV

5. 1 Splošno

Leta 1989 je bila z ustavnimi amandmaji sprejeta določba, da se pravni položaj Romov uredi z zakonom. Slovenija je ena redkih držav, ki Rome kot avtohtono etnično skupnost obravnava v svoji Ustavi in v področni zakonodaji. Romska etnična skupnost zaenkrat v Sloveniji še nima temeljnega zakona, ki bi urejal njen položaj, status in organiziranost, kar bi seveda olajšalo pravno normiranje v področni zakonodaji.

Romska skupnost v Republiki Sloveniji nima položaja nacionalne manjšine ampak gre za posebno etnično skupnost, manjšino, ki ima posebne etnične značilnosti. Ima svoj lastni jezik, kulturo in druge etnične posebnosti. Pravna osnova za zakonsko ureditev posebnih pravic Romov v Sloveniji je zapisan v 65. členu Ustave Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 33/91 in naslednji), kjer je tudi poudarjeno, da »položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.« Tega zakona do danes Vlada Slovenije še ni sprejela in tako romsko problematiko rešujejo oziroma zagotavljajo njihovo zaščito le področni zakoni, ki jih je enajst (11)⁶. Postavlja pa Rome, ki jih zaradi njihove specifičnosti ni mogoče enačiti s problemi italijanske in madžarske skupnosti, v drugi položaj v primerjavi z manjšinama, ki sta ustavnopravno zavarovani.

5. 2 Mednarodnopravni dokumenti, pomembni pri določitvi položaja in posebnih pravic romske skupnosti

Za položaj Romov sta v mednarodnih dokumentih pomembni dve temeljni izhodišči, ki obvezujeta države, v katerih Romi živijo. Gre za dosledno spoštovanje načela o prepovedi diskriminacije na podlagi rasne, narodnostne ali etnične pripadnosti ter celovito spoštovanje človekovih pravic vsakega posameznika ne glede na spol, jezik, vero, narodnostno ali etnično pripadnost. Ta določba je zajeta v vseh dokumentih s področja mednarodnopravnega varstva človekovih pravic.

⁶ *Zakon o lokalni samoupravi (Ur. list RS, št. 72/1993 in naslednji), Zakon o lokalnih volitvah (Ur. list RS, št. 72/1993 in naslednji), Zakon o evidence volilne pravice (Ur. list RS, št. 52/2002), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. list RS, št. 12/1996 in naslednji), Zakon o vrtcih (Ur. list RS, št. 12/1996 in naslednji), Zakon o osnovni šoli (Ur. list RS, št. 12/1996 in naslednji), Zakon o medijih (Ur. list RS, št. 35/2001 in naslednji), Zakon o knjižničarstvu (Ur. list RS, št. 87/2001 in naslednji), Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur. list RS, št. 96/2002), Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Ur. list RS, št. 93/2005) in Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Ur. list RS, št. 96/2005).*

V času med obema svetovnjima vojnoma Romi niso bili zajeti kot subjekt kolektivnih pravic narodnih manjših. Po drugi svetovni vojni se je sistem varstva manjšin izoblikoval v sklopu človekovih pravic. Izoblikovala se je tudi zavest o pomenu spoštovanja pravice vsakega posameznika in enakosti vseh ljudi⁷. Za pravno varstvo Romov so pomembne aktivnosti mednarodnih organizacij, ki si prizadevajo za odpravo predsodkov, netolerance, ksenofobije in rasizma.

Prepoved diskriminacije upoštevajo vsi dokumenti *Organizacije združenih narodov* na področju varstva človekovih pravic. S prepovedjo rasne diskriminacije se posebej ukvarja Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Zaradi zaskrbljujočega položaja Romov v posameznih državah, je Odbor za nadzor nad izvajanjem te konvencije sprejel poseben dokument za odpravo diskriminacije do romske skupnosti. Tudi ob obravnavi poročila Slovenije je bilo posebej izpostavljeno vprašanje položaja romske skupnosti in učinkovitosti sprejetih ukrepov.

Za varstvo Romov je pomembna tudi v letu 1992 sprejeta Deklaracija OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, jezikovnim in verskim manjšinam, saj med drugim manjšinam zagotavlja pravico do obstoja, državam pa nalaga spodbujanje pogojev za pospeševanje identitete manjšin.

*OVSE*⁸ v svojih dokumentih Rome prvič omenja kot skupino v zaključnem dokumentu Konference v Kopenhavnu (05. – 29. 06.1990), ki pravi: »Sodelujoče države jasno in nedvoumno obsojajo totalitarizem, rasno in etnično sovraštvo, antisemitizem, ksenofobijo in diskriminacijo zoper kogarkoli kot tudi zatiranje na verski in ideološki osnovi«. Mednarodno združenje Romov je oblikovalo posebno skupino za sodelovanje in pripravo gradiv in predlogov za delo OVSE (OVSE je pripravila več seminarjev na temo položaja Romov in poročala o njihovem položaju v posameznih državah).

Leta 1992 je pričel z delovanjem Visoki komisar OVSE za narodne manjšine, ki se ukvarja z mednarodnim nadzorom in preventivno diplomacijo na tem področju.

Svet Evrope – v njenem okviru se vprašanje ureditve pravic Romov postavlja kot specifično vprašanje. Sprejeta sta bila dva dokumenta in sicer: Listina Sveta Evrope za regionalne in

⁷ *Splošna deklaracija o človekovih pravicah OZN iz leta 1948 odraža to zavest na globalni ravni.*

⁸ *Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi.*

manjšinske jezike (Ur. list RS 69/2000) in Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin (Ur. list RS 20/1998). Okvirna konvencija je prvi obvezujoči multilateralni mednarodni dokument, ki se v celoti ukvarja z varstvom narodnih manjšin. Tu gre za konvencijo odprtega tipa, kar pomeni, da se lahko pridružijo tudi države, ki niso članice Sveta Evrope⁹. Konvencija ne vsebuje definicije narodne manjšine, zato je od vsake države odvisno, kako opredeljuje ta pojem. *Vlada Republike Slovenije* je podala svojo opredelitev in sicer: pojem narodna manjšina obsega avtohtono italijansko in madžarsko skupnost. Vlada Republike Slovenije je, ne glede na to opredelitev izjavila, da se konvencija nanaša tudi na romsko skupnost v Republiki Sloveniji v skladu z Ustavo in notranjo zakonodajo RS.

V 3. členu Okvirne konvencije je zapisano: »Vsak pripadnik narodne manjšine ima pravico proste izbire, da je ali ni obravnavan kot pripadnik narodne manjšine in iz te njegove izbire ali uresničevanja pravic, ki so z njo povezane, ne izhajajo nobene neugodne posledice.«

V 1. členu Listine o regionalnih in manjšinskih jezikih, 3 odstavek določa, da naj se predvidena zaščita jezikov ustrezno prilagodi tudi za zaščito neteritorialnih jezikov. V obrazložitvenem poročilu k Listini je izrecno zapisano, da se ta pojem nanaša tudi na romski jezik.

Direktiva Sveta Evropske unije št. 2000/43/ES govori o uresničevanju načela enakega obravnavanja ne glede na rasno ali etnično poreklo (Official Journal L 180 19/07/2000: 22-26).

Namen Direktive je postaviti izhodišča za boj proti diskriminaciji, temelječi na rasni ali etnični pripadnosti¹⁰. Zanimiv je *8. člen Direktive*, ki govori o dokaznem bremenu. Gre za to, da v postopkih pred nacionalnimi sodišči dokazno breme, da ni prišlo do diskriminacije na podlagi rasne ali etične pripadnosti, nosi toženec (država oziroma državni organ). Z Direktivo so morale države članice do leta 2003, po načelu subsidiarnosti¹¹, uskladiti notranjo zakonodajo.

⁹ Sem sodijo države, ki sodelujejo oziroma se udeležujejo Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi.

¹⁰ Direktiva zavezuje vsako državo članico, na katero je naslovljena in sicer le glede rezultata, ki ga je potrebno doseči. Način uresničitve je prepuščen posamezni državi članici.

¹¹ Subsidiarnost: To načelo ima filozofski pa tudi upravno-organizacijski vidik. Lahko nam služi kot orodje za presojo demokratičnosti posamezne države. Izhodišče tega načela je posameznik in varovanje njegove avtonomije, ki mu jo garantira ustava z dodelitvijo vrste pravic in svoboščin. Po načelu subsidiarnosti se nobena oblast ne sme vmešavati – posegati v to avtonomijo. Dolžnost politične oblasti je, da ukrepa, da se uresničuje človek kot svobodno bitje opremljeno s sodobnimi svoboščinami in pravicami. www.student-info.net/fu/fgg/baza-student/juvss3/119/datoteke/lokalna.doc.

Ta direktiva je veljala tudi za države kandidatke za članstvo. Avstrija je bila prva država Evropske unije, ki je Romom leta 1993 priznala status narodne oziroma etnične manjšine.

Iz navedenih dokumentov je razvidno, da Romom pripadajo posebne pravice. Te pravice so:

- pravica do svobodne opredelitve svoje pripadnosti k določeni etnični skupini;
- pravica do uporabe manjšinskega jezika tako v javnem kot zasebnem življenju (v Sloveniji bolj malo);
- pravica do izobraževanja v materinem jeziku, pravica do ustvarjanja in upravljanja lastnih izobraževalnih institucij in prejemanja dodatnih namenskih sredstev (to možnost imata samo obe manjšini, možnost organiziranja pouka v romskem jeziku pa ni izključena);
- participacija v javnem življenju in
- pravica do izdajanja lastnih tiskanih publikacij manjšin ter dostopnosti do medijev.

Republika Slovenija si prizadeva uresničevati vsebino mednarodnih konvencij in dokumentov, ki obravnavajo položaj in pravice manjšin. Vse mednarodne listine in konvencije, ki jih je Republika Slovenija ratificirala, v skladu s svojim pravnim redom, uresničuje tudi za pripadnike romske skupnosti.

Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjših Sveta Evrope je Slovenija ratificirala leta 1998 in v tekstu k deklaraciji podala izjavo, da bo v skladu z ustavo in notranjo zakonodajo Republike Slovenije določila Okvirne konvencije uporabljala tudi za pripadnike romske skupnosti v Sloveniji.

Evropsko listino o regionalnih in manjšinskih jezikih je Slovenija ratificirala v letu 2000 in se obvezala, da se bodo določbe *od 1. do 4. odstavka 7. člena te listine* (Cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja, praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika) smiselno uporabljale tudi za romski jezik.

5. 3 Ustava Republike Slovenije

Določba 65. člena vsebuje pooblastila zakonodajalcu, da romski skupnosti, ki živi v Sloveniji, kot posebni etnični skupnosti z zakonom zagotovi, poleg splošnih pravic, ki gredo vsakomur, še posebne pravice. Gre za zagotovitev posebnega (dodatnega) varstva, ki je v teoriji prava znano kot t.i. »pozitivna diskriminacija« ali pozitivno varstvo in pomeni, da pri urejanju posebnega položaja in posebnih pravic romske skupnosti zakonodajalec ni omejen z načelom

enakosti, ki mu pri urejanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin prepoveduje vsako diskriminacijo, ki bi temeljila na narodnosti ali rasi ali na drugih okoliščinah, določenih v prvem odstavku 14. člena.

Romska skupnost v Republiki Sloveniji nima položaja narodne manjšine. Obe manjšinski narodnostni skupnosti, to sta italijanska in madžarska, uživata na območjih, kjer avtohtono živita, pravice ustavnega ranga po 64. členu. V primerjavi z narodnimi manjšinami romska skupnost nima svojega matičnega naroda ali matične države, temveč je kot potomstvo nomadskega ljudstva, ki je iz Indije prodrlo v Evropo že pred 14. stoletjem, razseljena praktično po vseh evropskih državah. Gre za etnično skupnost ali manjšino, ki ima posebne etnične značilnosti (lastni jezik, kulturo in druge etnične posebnosti). Romska skupnost kot manjšinska skupnost lahko ohrani svoje etnične značilnosti le na tak način, da ji večinski narod zagotovi posebne pravice (Zakrajšek 2002: 631-633).

Dejstvo pa je, da se določba 65. člen nanaša na pripadnike Romov. Posamezni izvedbeni zakoni omejijo izvajanje samo na avtohtone Rome. (Splošno priznani in uveljavljeni objektivni kriteriji, na podlagi katerih bi bilo mogoče opredeliti avtohtonost posameznih etničnih skupnosti v določenem okolju, ne obstajajo. Poleg tradicionalne naselitve se je uveljavil časovni kriterij, po katerem se za avtohtone smatrajo tisti Romi, ki že najmanj dve do tri generacije živijo na določenem področju. Gre za trajno, zgodovinsko poseljene Rome).

5. 4 Slovenska zakonodaja, ki ureja pravni položaj Romov

Položaj Romske etnične skupnosti urejajo področni zakoni, ki jih bom v nadaljevanju razčlenila.

5. 4. 1 Zakon o lokalni samoupravi (ZLS - Ur. List RS št. 72/1993 in naslednji)

Zakon določa teritorij veljavnosti posebnih pravic romske skupnosti.

V 39. členu je določeno, da na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, imajo Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika.

Zakon o lokalni samoupravi *v 101. a členu določa teritorij, kjer velja ta posebna pravica romske skupnosti. Kot navaja zakon, so pravico do enega predstavnika romske skupnosti v občinskem svetu dolžne zagotoviti občine Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogaševci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče.*

Da se posebne pravice v skladu s 65. členom ustave nanašajo le na avtohtone, staroselske Rome v Sloveniji, izhaja tudi iz nekaterih odločb Ustavnega sodišča (odločba št. U-I-416/98-38, z dne 22. 3. 2001, odločba št. U-I-315/02-11, z dne 17. 10. 2002, odločba št. U-I-345/02-9, z dne 14. 11. 2002).

(V postopku za oceno ustavnosti in zakonitosti je Ustavno sodišče RS leta 2001 v svoji odločbi (Ur. List RS, št.28/2001, Odl.US:U-I-416/98-38) ugotovilo, da sta zakon o lokalni samoupravi in status mestne občine Novo mesto v neskladju z ustavo oziroma z zakonom. Državnemu zboru je naložilo, da mora protiustavnost odpraviti v roku enega leta. Ugotovilo je, da pri opredeljevanju posebnih pravic ni zakonodajalčeva dolžnost zgolj določiti posebno pravico romske skupnosti, temveč tudi, da uredi njeno izvrševanje na način, ki bo zagotavljal romski skupnosti, ki živi v Republiki Sloveniji, dejansko izvrševanje te posebne pravice. Ustavno sodišče je tudi ugotovilo, da je določba petega odstavka 39. člena imenovanega zakona, ki predpisuje obveznosti, da občine, na območju katerih živi avtohtono naseljena romska skupnost, tej skupnosti zagotovijo najmanj enega predstavnika v občinskem svetu – nepopolna in v neskladju z ustavo. Zakonodajalcu je tudi naložena natančnejša določitev kriterijev, na podlagi katerih bodo občine lahko ugotovile ali na njihovem območju živi avtohtono naseljena romska skupnost, in ocenitev, če bi bilo potrebno za uresničevanje posebne pravice romske skupnosti glede predstavnika v občinskem svetu predpisi še druge kriterije ter obveznost določitve roka, v katerem bodo občine dolžne izpolniti svojo obveznost. Ta nedoločitev roka, v katerem naj bi občine izpolnile svojo zakonsko obveznost, je nedvomno eden od vzrokov, da tiste občine, v katerih živi romska skupnost, tej niso omogočile, da bi že na lokalnih volitvah v letu 1998 Romi lahko uresničili svojo zakonsko pravico.

V letu 2002 je Ustavno sodišče RS v postopku za oceno ustavnosti, začetem na zahtevo štirih občin, ki niso spremenile svojih statusov, odločilo ((Ur. List RS, št.87/2002, Odl.US:U-I-315/02-11), da 14. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalni samoupravi ((Ur. List RS, št.51/2002) ni v neskladju z ustavo.

V postopku za oceno ustavnosti in zakonitosti, začetem na zahtevo Vlade Republike Slovenije, je Ustavno sodišče RS za svoji seji, dne 14. novembra 2002 odločilo (Ur. List RS, št.105/2002, Odl.US:U-I-345/02-9), da so statusi občin Beltinci, Grosuplje, Krško, Semič, Šentjernej ter Trebnje v neskladju z Zakonom o lokalni samourpavi, ker ne določajo, da je član občinskega sveta posamezne občine tudi predstavnik romske skupnosti. Občine so dolžne nezakonitost odpraviti v roku 45 dni od prve seje

новоizvoljenih občinskih svetov. Občinski sveti navedenih občin pa so dolžni v nadaljnjih 30-ih dneh od javne objave z veljavno zakonodajo usklajenih aktov razpisati volitve za izvolitev posebnih romskih svetnikov po tistih določilih Zakona o lokalnih volitvah, ki veljajo za predčasne volitve).

5. 4. 2 Zakon o lokalnih volitvah (ZLV - Ur. list RS št. 72/1993 in naslednji)

Zakon o lokalnih volitvah v 7. členu opredeljuje aktivno in pasivno volilno pravico in jo pogojuje s pripadnostjo romski skupnosti. Pravico voliti in biti voljen za člana občinskega sveta – predstavnika romske skupnosti – imajo pripadniki te skupnosti, ki imajo volilno pravico.

Drugi odstavek 10. člena opredeljuje, da je za izvolitev romskega občinskega svetnika določen večinski sistem volitev.

Tretji odstavek 8. člena določa, da se volilna pravica državljanov za volitve predstavnika romske skupnosti evidentira s posebnim občinskim volilnim imenikom občanov, pripadnikov te skupnosti.

Zakon o lokalnih volitvah v 23. členu določa, da volilna enota za volitve članov občinskega sveta, predstavnikov romske skupnosti, zajema območje občine.

Pomembna sta tudi 33. in 36. člen, ki opredeljujeta, da je pomembna tudi sestava posebne občinske volilne komisije za izvolitev članov občinskega sveta, predstavnikov romske skupnosti, kjer morata biti vsaj en član in en namestnik člana pripadnika romske skupnosti.

5. 4. 3 Zakon o evidenci volilne pravice (ZEVP - Ur. list RS št. 52/2002 in naslednji)

Drugi odstavek 2. člena določa, da se volilna pravica državljanek in državljanov RS, pripadnic in pripadnikov romske skupnosti (državljeni RS, pripadniki romske skupnosti) evidentira z volilnim imenikom.

Zakon v 15. členu določa, da zakon predvideva poseben volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, ki ga sestavi posebna komisija in ga potrdi pristojen organ.

V četrtem poglavju zakona – sestavljanje volilnih imenikov – volilni imeniki državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, so od 40. do 44. člena podrobna določila o tem, kaj volilni imenik vsebuje, kdo ga sestavi in kako se ugotavlja pripadnost romski skupnosti. Pripadnost romski skupnosti se ugotavlja na podlagi izjave državljanca RS oziroma na podlagi vpisa v volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti na prejšnjih volitvah.

5. 4. 4 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI

- Ur. list RS št. 12/1996 in naslednji)

V 25. členu je pred pristojnostmi Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje navedeno, da ta strokovni svet »določa program dopolnilnega izobraževanja za otroke Romov«.

V 81. členu je zapisano, da se iz državnega proračuna zagotavljajo »sredstva za pripravo in subvencioniranje cene učbenikov in učil za osnovne šole, za šolstvo narodne skupnosti in za izobraževanje pripadnikov slovenskega naroda v zamejstvu in zdomstvu ter Rome« in »del sredstev za osnovnošolsko izobraževanje Romov«.

V 84. členu je navedeno, da za vzgojo in izobraževanje otrok Romov minister določi posebne normative in standarde.

5. 4. 5 Zakon o vrtcih (ZVrt - Ur. list RS št. 12/1996 in naslednji)

Zakon o vrtcih *v 7. členu določa*, da se predšolska vzgoja otrok Romov »izvaja v skladu s tem zakonom in drugimi predpisi«.

V poglavju o prehodnih in končnih določbah *v 54. členu piše*, da se za javno službo na področju predšolske vzgoje in priprave otrok na osnovno šolo med drugimi šteje tudi program za predšolske otroke Romov, dokler ne bodo sprejeti programi za predšolske otroke po tem zakonu. Sredstva za njegovo izvajanje se zagotavljajo iz državnega proračuna.

5. 4. 6 Zakon o osnovni šoli (Zosn - Ur. list RS št. 12/1996 in naslednji)

Zakon o osnovni šoli *v 9. členu določa*, da se »osnovnošolsko izobraževanje pripadnikov romske skupnosti v Republiki Sloveniji izvaja v skladu s tem zakonom in drugimi predpisi«.

5. 4. 7 Zakon o medijih (Zmed - Ur. list RS št. 35/2001 in naslednji)

V prvem odstavku 4. člena je določeno, da Republika Slovenija podpira medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne za uresničevanje pravice do javnega obveščanja in do obveščenosti, kar se nanaša tudi na romsko skupnost v Sloveniji.

Z 78. členom pa izdajateljem omogoča pridobitev statusa lokalnega radijskega oziroma televizijskega programa, če izpolnjujejo tudi našteje posebne pogoje, med drugim, da razširijo programske vsebine iz življenja in dela Slovencev v zamenjstvu, pripadnikov italijanske in madžarske skupnosti ter Romov, če so vidne in slišne na območjih, kjer te skupnosti živijo.

5. 4. 8 Zakon o knjižničarstvu (Uknj - Ur. list RS št. 87/2001)

V 25. členu je določeno, da splošne knjižnice na narodnostno mešanih območjih zagotavljajo tudi knjižnično dejavnost, namenjeno pripadnikom romske skupnosti. Te knjižnice zagotavljajo pripadnikom romske skupnosti komuniciranje v njihovem jeziku.

V 33. členu je določeno, da nacionalna knjižnica v okviru knjižnične javne službe med drugim tudi zbira, obdeluje, hrani in posreduje temeljno nacionalno zbirko vsega knjižničnega gradiva v slovenskem jeziku, o Sloveniji in Slovencih, o slovenskih avtorjih, slovenskih založbah, o pripadnikih italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti v Sloveniji (Slovenika) ter temeljno tujo literaturo.

5. 4. 9 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK - Ur. list RS št. 96/2002)

Drugi odstavek 65. člena določa, da država poleg ostalih določenih javnih kulturnih programov in kulturnih projektov financira tudi tiste, ki so posebej namenjeni romski skupnosti.

5. 4. 10 Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-1 - Ur. list RS št. 93/2005)

V 3. členu je določeno, da je kot eden izmed ciljev spodbujanja skladnega regionalnega razvoja tudi razvoj območij obeh avtohtonih narodnih manjših in naselij romske skupnosti v Republiki Sloveniji.

V 12. členu je določeno, da regionalni razvojni programi regij, v katerih živijo avtohtoni narodni skupnosti in romska skupnost, vključujejo programe razvoja območij na katerih živijo te skupnosti.

V 25. členu je določeno, da so člani regionalnega razvojnega sveta tudi po en predstavnik italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti v razvojnih regijah, v katerih živijo te skupnosti. Italijanska in madžarska narodna skupnost ter romska skupnost imenujejo svoje predstavnike.

5. 4. 11 Zakon o radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1 - Ur. list RS št. 96/2005)

Zakon določa, da javna služba po tem zakonu obsega ustvarjanje, pripravljanje, arhiviranje in oddajanje radijske in televizijske oddaje za romsko skupnost. Zakon še določa, da RTV Slovenija zagotavlja verodostojne in nepristranske informativne oddaje, s katerimi celovito obvešča o političnem dogajanju doma in v zamejstvu, o pomembnih dogodkih v preostalih evropskih državah, zlasti članicah Evropske unije, in o pomembnih svetovnih temah tako, da posredovane vsebine omogočajo objektivno javno obveščenost, med drugim tudi romske skupnosti, ki živi v Sloveniji.

5. 5 Drugi zakoni pomembni za Romsko skupnost

Poleg področnih zakonov, ki izrecno opredeljujejo posebne pravice romske skupnosti v Republiki Sloveniji, je bilo sprejetih tudi nekaj zakonov, *ki izrecno sicer ne omenjajo romske skupnosti, so pa vendarle izrednega pomena za življenje pripadnikov romske skupnosti.*

5. 5. 1 Zakon o urejanju prostora (Ur. list RS št. 110/2002)

Zakon o urejanju prostora *v 34. členu* omogoča skrajšani postopek za sprejetje prostorskega plana, občine pa lahko v primeru lastninskih problemov z zemljišči proglasijo javni interes.

5. 5. 2 Zakon o graditvi objektov (Ur. list RS št. 110/2002)

Po tem zakonu je projektna dokumentacija za enostanovanjske stavbe zelo poenostavljena, da lahko, če Romi nimajo sredstev, takšno dokumentacijo priskrbi tudi kdo drug in, da lahko občina Rome oprosti plačevanja komunalnega prispevka, zemljo pa jim da neodplačno.

V 55. členu je določeno, da zakon omogoča posege v primerih manj zahtevnih objektov, kar romska bivališča praviloma so. Po 1. 1. 2003 tudi ni več potrebno pred izdajo gradbenega dovoljenja plačevati odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskega zemljišča ali gozda.

5. 5. 3 Zakon o socialnem varstvu (Ur. list RS št. 54/1992 in naslednji)

Pomembna sta *22. in 25.a člena*, ki določata osnovni znesek minimalnega dohodka in višino minimalnega dohodka za posameznega družinskega člana v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka.

V 32. členu je določeno, da se morajo pogodbe o aktivnem reševanju socialnega položaja z vsakim posameznim upravičencem sklepati dosledno.

Zelo pomemben pa je *tudi 36. a člen*, po katerem je delodajalec, ki za nedoločen čas zaposli dolgotrajno brezposelnega upravičenca (ki je v zadnjih treh letih denarno socialno pomoč prejemal najmanj 24 mesecev), upravičen do subvencije za zaposlitev (v letu 2005 najmanj 1,5 milijona tolarjev po osebi, oziroma 1,8 milijona tolarjev po osebi pri invalidih).

5. 5. 4 Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. list RS št. 97/2001 in naslednji)

v 65. členu sta podani definicija in višina otroškega dodatka, kar je zelo pomembno za izračun socialnih transferjev tudi za romske družine.

5. 6 Predlog Zakona o Romski skupnosti

Vlada je na 98. redni seji, dne 23. 11. 2006 določila besedilo »Predloga Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji« in ga poslala v Državni zbor v prvo obravnavo. Predlog Zakona o romski skupnosti je bil objavljen v 135 številki Poročevalca.

Zakon je sestavljen iz petih (5) poglavij in sicer: Splošne določbe, pristojnost državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri urejanju posebnih pravic Romske skupnosti, organiziranost, financiranje in prehodne in končne določbe.

V splošnih določbah je določeno komu je ta zakon namenjen, v katerih zakonih so določene še posebne pravice, ki jih določa zakon in katere so tiste posebne pravice, ki se nanašajo samo na pripadnike romske skupnosti.

V poglavju »pristojnost državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri urejanju posebnih pravic Romske skupnosti« je opredeljeno čigava je skrb urejanja romske problematike, katera so tista področja, ki zahtevajo še posebno skrb. V 6. členu pa je določeno, kdo je zadolžen za sprejem in izvedbo programov ukrepov za pomoč Romom in kdo bo financiral te programe.

V poglavju *»organiziranost«* je opredeljeno, kje in kako se Romi lahko organizirajo, kako se ustanovi romska skupnost in kaj vse mora imeti za delovanje. Nadalje so določene naloge občinske romske skupnosti in kdo je najvišji organ in kako se volijo člani ter kdo ima volilno pravico. Sledi člen, ki določa kako se občinske romske skupnosti združujejo. Naslednji člen določa, da je Svet romske skupnosti krovna organizacija in sogovornica naprosto državnih organov in organov pokrajin, občinske romske skupnosti pa so sogovornice organov lokalnih skupnosti. Nadalje so navedene naloge, ki jih opravlja Svet romske skupnosti, da je najvišji organ Sveta romske skupnosti odbor, kako je sestavljen odbor, kako se ga ustanovi in registrira. Zadnji člen določa, da Svet romske skupnosti lahko daje Državnemu zboru Republike Slovenije, Državnemu svetu Republike Slovenije, vladi in drugim državnim organom predloge, pobude in mnenja v zadevah iz svoje pristojnosti ter, da morajo izvršilni in zakonodajni državni organi, kadar odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti, predhodno pridobiti mnenje Sveta romske skupnosti Republike Slovenije.

V poglavju *»financiranje«* je določeno, kako si posamezni resorni organi samoupravnih lokalnih skupnosti in drugi državni organi v svojih finančnih načrtih predvidijo ustrezna

sredstva za uveljavljanje in izvajanje posebnih pravic, določenih s tem zakonom in drugimi predpisi. Nadalje je opredeljeno, kako si pridobi sredstva za svoje delovanje Svet romske skupnosti in kako si sredstva za delovanje pridobijo občinske romske skupnosti.

V zadnjem, petem poglavju »*predhodne in končne določbe*« je določeno, kdaj se mora ustanoviti Svet romske skupnosti, občinske romske skupnosti in odbori teh organov in kdaj se začnejo uporabljati določbe iz 16., 17., in 18. člena tega zakona. Zadnji člen določa kdaj začne veljati ta zakon.

5. 6. 1 Sklepne misli

Zakon o romski skupnosti bi lahko bil sprejet že prej, vendar je vse od sprejema Programa za pomoč Romom v letu 1995 prevladovalo stališče, da je ustavna določba iz 65. člena zadovoljivo rešena z varstvom, ki ga zagotavljajo določbe v posameznih sistemskih zakonih. Menim, da je bilo 15-letno odlašanje v škodo tako Romom kot ostalim prebivalcem Slovenije. Vzrok za hitro obravnavo položaja v Sloveniji in v tej zvezi tudi Zakona o romski skupnosti so po mojem mnenju težave na lokalni ravni.

Zanimiva je primerjava pravnega položaja obeh narodnih skupnosti in romske skupnosti v Sloveniji. Če primerjamo *Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih* in predlog *Zakona o romski skupnosti*, lahko ugotovimo, da sta si zakona podobna v temeljnem izhodišču.

Oba zakona sem primerjala na podlagi petih elementov in sicer:

- Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih v 1. členu opredeljuje: »Za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja ustava Republike Slovenije, za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah, ustanovijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer avtohtono živijo, samoupravne narodne skupnosti (Uradni list RS št. 65/1994: 3643)«. V predlogu Zakona o romski skupnosti je to izpuščeno, čeprav na območjih Dolenjske, Prekmurja, Beli Krajini in Posavju in še kje po Sloveniji živijo Romi, ki so tu doma že več stoletij. Gre torej za tradicionalno naseljene/avtohtone Rome, ki jim tudi Ustavno sodišče z odločbo priznava, da so avtohtona skupnost;
- pripadniki narodnih skupnosti/narodnih manjšin lahko ustanovijo organizacije in javne zavode, romski zakon tega ne opredeljuje;
- razvijajo stike z matičnim narodom, Romi svojega matičnega naroda nimajo oziroma je njihova pradomovina Indija. V tem primeru lahko te določbe smiselno uporabimo za navezovanje stikov z mednarodnimi organizacijami Romov;

- imajo enega predstavnika v parlamentu, Romi ga nimajo in ga zakon tudi ne predvideva. Smiselno se lahko te določbe uporabijo le glede participacije na loklani ravni;
- zadnja razlika, ki je velikega pomena je, da so Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih sprejeli že v letu 1994, predlog Zakon o romski skupnosti pa je zagledal luč sveta v letu 2006.

V tem pogledu bi se strinjala z dr. Miranom Komacem, ki je na seminarju »Romi proti diskriminaciji«, ki je potekal v okviru projekta Soočimo se z diskriminacijo, dejal, da je po 15 letih od sprejetja ustave osnutek zakona o Romih, ki ga ustava predvideva, zdaj vendarle pripravljen. Vendar pa v besedilu pogrša določbe o pozitivni diskriminaciji, in zato, ker predloga zakona pred objavo ni nihče testiral v praksi – ne med Romi, ki jih zakon neposredno zadeva, ne med večinsko populacijo. Nobene simulacije implementacije zakona v vsakdanjem življenju niso bile opravljene. Dr. Miran Komac je na seminarju predlagal, da bi bilo dobro, če bi Romi dobili podoben politični status, kot ga imajo pripadniki drugih dveh narodnih manjšin. To je novinar Mladine označil kot »hudo utopično« dejanje (Porodni krči Zakona o romski skupnosti, Trampuš: <http://www.mladina.si/tednik/200646/clanek/slo>).

V javnosti se sicer pojavljajo polemike ali Romi sploh potrebujejo zakon. Najbolj so bili glasni v Slovenski nacionalni stranki, ki so že januarja 2005 v zakonodajno proceduro podali predlog Zakona o romski skupnosti. Zakon je obsegal 3 člene, od katerega je imel le en člen razlago in sicer, da Romi nimajo posebnih pravic in posebnega položaja.

Tudi Romi sami niso usklajeni. Na eni strani so tisti, ki zagovarjajo, da je romski zakon vsekakor potreben, na drugi strani pa so tisti, ki so proti sprejetju tega zakona. Tako so se na pobudo belokranjske romske skupnosti v Črnomlju, 15. 6. 2006, zbrali predstavniki Romov Dolenjske in Bele krajine, lokalnih skupnosti Črnomelj in Semič ter vodstvo Zveze Romov Slovenije. Gost tega posveta je bila nekdanja pravosodna ministrica Zdenka Cerar. Na tem posvetu so bili vsi predstavniki Romov, razen vodstva Zveze Romov Slovenije, odločno proti novemu zakonu, namenjenemu samo njim. Ne želijo namreč statusa narodne manjšine in so proti uvedbi romskega jezika v šole, zahtevajo enakopraven status državljanov Republike Slovenije. Od države in ne od lokalne skupnosti, pričakujejo ureditev njihovih življenjskih in bivalnih razmer, česar pa jim novi zakon ne zagotavlja. S tem so se strinjali tudi predstavniki lokalne skupnosti in nekdanja ministrica. Belokranjski Romi so ob tem predsedniku Zveze

Romov Slovenije Jožeku Horvatu Mucu očitali, da ne zastopa njihovih interesov, pričakujejo pa tudi večje sodelovanje in pomoč Urada za narodnosti¹².

Predsednik romskega društva Rom iz Črnomlja Anton Hudorovac je na seminarju »Romi proti diskriminaciji«, ki je v okviru projekta Soočimo se z diskriminacijo, potekal v sodelovanju z avstrijskim inštitutom za človekove pravice Ludwig Boltzmann povedal, da se s pripravljenim zakonom ne strinjajo, in poudaril, da pobudniki za pripravo zakona niso bili Romi¹³.

Na istem seminarju, je romski svetnik iz Murske Sobote Darko Rudaš dejal, da so Romi na poseben zakon čakali dolgo, vendar pa zdaj pripravljena vsebina ni tisto, kar so pričakovali. Silvo Mesojedec iz krajevne skupnosti Bučna vas je menil, da zakon ne rešuje ničesar, tako npr. ne vprašanj, kot so zaposlovanje, šolanje in vključevanje v družbo. Od države pričakujejo učinkovit program; če tega ne bo, ne bomo rešili ničesar.¹⁴

Vladna služba za zakonodajo je na Urad Vlade RS za narodnosti, ki je zakon pripravljala, naslovila kar nekaj dopisov, v katerih jih prosi za odgovore na zastavljena vprašanja. V enem izmed zapisov je opozorila, »da predlog zakona nikjer izrecno ne ureja konkretnih pravic, ki bi se z zadevnim zakonom podeljevale romski skupnosti oziroma njenim pripadnikom. V predlogu zakona se zgolj naštevajo oziroma opredeljujejo področja, na katerih naj bi imeli pripadniki romske skupnosti posebne pravice. To pa po mnenju službe ne pomeni njihovega določanja, ampak zgolj omejevanje.« (Porodni krči Zakona o romski skupnosti, Trampuš: <http://www.mladina.si/tehdnik/200646/clanek/slo>).

Upamo le lahko, da zakonodajna procedura ne bo predolgo trajala in, da bo sprejeti Zakon prispeval k urejanju statusa in posebnih pravic romskih skupnosti ter okreplil institucionalne možnosti pripadnikov romske skupnosti v procesu odločanja o njihovem položaju.

Na začetku sem primerjala kakšne so razlike med *Zakonom o samoupravnih narodnih skupnostih* in predlogom *Zakona o romski skupnosti*, v nadaljevanju bom opisala kakšne so podobnosti med njima. Bistvo je, da ureditev v obeh primerih izhaja iz teritorialnega principa varstva. Podobnosti so:

- v obeh zakonih so skupnosti osebe javnega prava;
- pripadniki lahko ustanovijo občinske skupnosti;

¹² (<http://www.radiokrka.com/default.cfm?Jezik=Si%Kat=020201%Bes=35336%M=6%Y...>).

¹³ VIR: Varuh človekovih pravic. Seminar Romi proti diskriminaciji, Ljubljana 2006.

¹⁴ Isto tam.

- najvišji organ občinskih skupnosti je svet;
- pravico voliti in biti voljen za člana sveta občinske skupnosti imajo tisti, ki imajo volilno pravico in so evidentirani s posebnim volilnim imenikom občanov, pripadnikov narodne skupnosti oz. po določbah zakona, ki ureja izvolitev romskega svetnika;
- občinske samourpavne narodne skupnosti se povezujejo v samourpavno narodno skupnost, oziroma občinske romske skupnosti se združujejo v Svet romske skupnosti RS;
- najvišji organ samourpavne narodne skupnosti je svet oziroma romske skupnosti se združujejo v Svet romske skupnosti RS;
- svet samoupravne narodne skupnosti in Svet romske skupnosti opravljata naloge v okviru svojih pristojnosti v korist svojih skupnosti;
- samoupravne narodne skupnosti dajejo državnemu zboru, vladi in drugim državnim organom predloge, pobude in mnenja o vseh zadevah iz svoje pristojnosti. Kadar državni organi odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj pripadnikov narodnih skupnosti, morajo predhodno pridobiti mnenje samoupravnih narodnih skupnosti. Svet romske skupnosti RS lahko daje Državnemu zboru RS, Državnemu svetu RS, vladi in drugim državnim organom predloge, pobude in mnenja v zadevah iz svoje pristojnosti. Kadar izvršilni in zakonodajni državni organi odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti, predhodno pridobijo mnenje Svet romske skupnosti RS;
- sredstva za delovanje samoupravnih narodnih skupnosti se pridobijo iz proračuna RS, ravno tako se sredstva za delovanje Sveta romske skupnosti RS zagotovijo iz proračuna RS;
- veljavnost: petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

6. INŠTITUCIJE ZA VARSTVO PRAVIC ROMOV

6. 1 Državni organi

Na državni ravni deluje kar nekaj organov, ki so zadolženi, da bi se položaj romske skupnosti izboljšal. Naloge teh organov so povezane z nadzorovanjem dodeljevanja vladnih sredstev manjšinskim organizacijam, svetovanjem vladi, pripravljanjem in izvajanjem vladne politike, ki je namenjena izboljšanju položaja Romov v Sloveniji. Ti organi se srečujejo z velikimi ovirami, predvsem s pomanjkanjem finančnih sredstev, nezadostne pravne možnosti za zagotovitev učinkovitega izvajanja pravnih aktov, povezanih z Romi, to pa predvsem zato, ker je vloga teh državnih organov v večini le posvetovalna.

6. 2 Varuh človekovih pravic

Varuh človekovih pravic je v razmerju do drugih državnih organov samostojen in neodvisen organ, ki ga izvoli Državni zbor z namenom varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil.

Varuh človekovih pravic nima neposrednih pristojnosti za oblastno ukrepanje, ampak deluje na neformalen način in črpa svojo avtoriteto iz svojega ugleda in položaja v družbi. Ima nekakšno moralno moč in skuša s svojimi opozorili, ugotovitvami in usmeritvami korigirati delovanje organov in spremeniti zakoreninjena stališča in vrednote ljudi. Svojo »oblast« izvaja predvsem tako, da obvešča in opozarja javnost, podaja mnenja in pripombe tako pisno kot ustno (posebna poročila, vloge za presojo ustavnosti, letno poročilo, bilteni, novinarske konference...), saj nima na voljo formalnih pravnih sredstev, da bi državne organe prisilil k določenemu ravnanju.

Za uspešno izvajanje poslanstva je torej nujna visoka stopnja ugleda institucije. Samo institucije s pozitivnim ugledom so deležne tolikšne stopnje zaupanja državljanov, da so ti posledično prek sistematičnega komuniciranja sčasoma pripravljani spreminjati svoja mnenja, stališča, pa tudi vrednote. Po nekaterih raziskavah je mogoče spremembo vrednot doseči šele v sedmih letih načrtnega in sistematičnega komuniciranja (Poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2002: 117).

Iz povedanega sledi, da lahko pri Varuhu človekovih pravic vsakdo poišče pomoč, tako tudi Romi.

Iz letnih poročil varuha je razvidno, da varuh nenehno opozarja na slabe razmere v katerih živijo Romi in na obstoj diskriminacije romske skupnosti. Varuh je v nekaterih primerih tudi posredoval.

(Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2002: 16: »Romska problematiko spremljamo na več načinov. V minulem letu je varuh obiskal romsko naselje Žabjak oziroma sedaj Brezje. Informacije o razmerah in težavah romske skupnosti pridobivamo tudi z udeležbo na različnih forumih in v osebnih pogovorih s predstavniki te skupnosti. Tudi v minulem letu izstopata predvsem dva problema romske populacije - težave pri urejanju osnovnih bivalnih razmer pri zaposlovanju. S strani državnih organov in organov lokalnih skupnosti na tem področju ni zaznati bistvenega premika. Menimo, da ni prave volje za urejanje tozadevne problematike. Tudi zaradi »drugačnosti« Romov in posledično odpora ter diskriminatornega odnosa bližnjih krajanov ali celo določenih lokalnih struktur....«

Letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2003: 16:»Že večkrat smo opozorili na potrebo po sprejetju posebnega romskega zakona, ki naj bi celostno uredil položaj in posebne pravice te skupnosti. Menimo, da delno urejanje romske problematike ni primerno in ne rešuje romskega vprašanja v zadostni meri. Našemu mnenju je prislunnil Državni zbor RS, ko je ob obravnavi Letnega poročila Varuha človekovih pravic za leto 2002, Vladi RS priporočil, naj poskrbi za celovito zakonsko ureditev položaja romske skupnosti v RS.....«.

Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2004: 15-17: »Ustava zakonodajalcu nalaga, naj Romom zagovoti posebne pravice, kar izhaja iz spoznanja o njihovem posebnem dejanskem položaju. So namreč žrtve dolgotrajne zgodovinske diskriminacije, zato bi jim zakonodajalec z dodelitvijo posebnih pravic moral zagotoviti dodatno varstvo. Za tako varstvo se uporablja tudi izraz pozitivna diskriminacija, ker takšnih posebnih pravic pripradniki večine nimajo. Namen dodelitve posebnih pravic Romom je, da bi lahko ohranili svoje etnične značilnosti (npr. jezik, kulturo, identiteto), s tem pa se skušajo odpraviti tudi posledice diskriminacije, zaradi katere so številni pripadniki te skupnosti v posebno težavnem socialnem položaju. Varuh žal znova ugotavlja, da glede normativnega urejanja romske problematike, predvsem njihovih posebnih, kolektivnih pravic, še vedno ni bilo vidnejšega napredka. Glede na določilo ustave ter upoštevajoč vztrajna in dolgoletna opozorila varuha, je to popolnoma nevzdržno. Posebej poudarjamo, da je Državni zbor ob obravnavi varuhovega letnega poročila za leto 2003 podprl njegove ugotovitve in dal vladi

izrecno priporočilo, naj pripravi zakon, ki bo na celovit in sistematičen način uredil vprašanja posebnih pravic romske skupnosti. Prevladujoča zavest o tej potrebi, brez prave volje po ukrepanju, pripadnikom romske skupnosti še v ničemer ne koristi. Varuh tako vnovič opozarja, da je prav normativna neurejenost oziroma nejasnost položaja pripadnikov romske skupnosti eden od ključnih sistemskih razlogov za nesporazume, spore ali celo odkrito izražanje nestrpnosti do Romov, ki vedno znova nastajajo v družbi.....«).

6. 3 Urad Vlade RS za narodnosti

Urad Vlade RS za narodnosti je samostojna strokovna služba Vlade Republike Slovenije, ki spremlja uresničevanje ustavnih in zakonskih določil, ki zadevajo posebne pravice pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ter spremlja in skrbi za zaščito posebnih pravic v Sloveniji živeče romske skupnosti, kolikor to ne sodi v področje drugih državnih oziroma organov lokalnih skupnosti.

Temeljne določbe o varstvu narodnih skupnosti so zapisane v Ustavi Republike Slovenije, podrobnejše določbe pa so vključene v zakone z različnih področij, ki se kakorkoli dotikajo položaja narodnih skupnosti in romske etnične skupnosti. Za njihovo izvajanje so odgovorna posamična ministrstva. Ob takšni razdelitvi pristojnosti je naloga Urada predvsem v tem, da globalno spremlja uresničevanje zakonskih in ustavnih določb o zaščiti narodnih skupnosti in njihove učinke v praksi, opozarja na pomanjkljivosti, pripravlja predloge in pobude vladi in drugim državnim organom in skupaj s posamičnimi ministrstvi pripravlja analize in poročila, ki zajemajo širša vprašanja varstva narodnih skupnosti.

Urad sodeluje na področju manjšinske tematike tudi z mednarodnimi organizacijami (Svet Evrope, Evropska Unija, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), civilni del NATO pakta, ...).

Nekaj pristojnosti ima Urad Vlade RS za narodnosti tudi sam. To so predvsem področja, ki niso v pristojnosti posameznih ministrstev (financiranje krovnih organizacij italijanske in madžarske narodne skupnosti, sofinanciranje dvojezičnosti in drugih ustavnih pravic v tistih občinah, kjer avtohtono živita italijanska in madžarska narodna skupnost, sofinanciranje skupnih italijanskih kulturnih ustanov s sedežem v sosednji Hrvaški, sofinanciranje italijanskih in madžarskih radijskih in televizijskih programov ter še nekatere pristojnosti, ki se nanašajo na tradicionalno oziroma zgodovinsko poseljeno romsko skupnost, živečo v Republiki

Sloveniji kot npr: financiranje delovanja krovne organizacije Romov (Zveza Romov Slovenije), posredno sofinanciranje romskih društev po celotni državi ter sofinanciranje dejavnosti na področju romskega informiranja oz. medijev).

6. 4 Komisija Vlade Republike Slovenije za zaščito romske skupnosti

Komisija je bila ustanovljena leta 1997 za opravljanje nalog v zvezi razvijanjem dejavnosti za izboljšanje položaja Romov, pripravljanje poročil za ministrstva in zagotavljanje učinkovitega sodelovanja med občinami in vladnimi organi. Letno ocenjuje položaj Romov in izvaja posebne programe za Rome, kar je osnova za izdelavo letnega poročila Urada za narodnosti Republike Slovenije o položaju romske skupnosti.

V Komisiji sodelujejo poleg predstavnikov ministrstev in vladnih služb tudi predstavniki občin, v katerih živijo Romi ter predstavniki Zveze Romov Slovenije.

6. 5 Drugi državni organi

Med druge državne organe štejemo vse resorne državne organe (ministrstva) in organe v sestavi ter paradržavne institucije (npr. Stanovanjski sklad Slovenije), ki so po odločitvi Vlade Republike Slovenije iz leta 1999, dolžni storiti v korist romske skupnosti vse, kar je v njihovi pristojnosti.

6. 6 Strokovne institucije

6. 6. 1 Inštitut za narodnostna vprašanja

Inštitut je javna raziskovalna organizacija na področju etničnih študij, ki interdisciplinarno proučuje naslednje tematike: slovensko narodno vprašanje; položaj slovenskih narodnih skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem; položaj Slovencev v državah naslednicah nekdanje Jugoslavije; položaj slovenskih izseljencev; položaj narodnih skupnosti (narodnih manjšin in drugih etničnih skupnosti) v Sloveniji; položaj migrantov v Sloveniji; teorijo in metodologijo proučevanja etnične problematike in pojavne oblike etničnega vprašanja (etničnosti, nacionalizma) v Evropi in v svetu.

Inštitut za narodnostna vprašanja je naslednik Manjšinskega instituta, ki je kot ena prvih tovrstnih raziskovalnih institucij v svetu deloval v Ljubljani v letih od 1925 do 1941. Inštitut se je ukvarjal s proučevanjem položaja Slovencev v zamejstvu ter s položajem nemške in

madžarske manjšine v Sloveniji. Ob okupaciji je bil inštitut »likvidiran, da ne bi padlo njegovo gradivo okupatorju v roke«, vendar je bil že januarja 1944 na osvobojenem ozemlju Slovenije ustanovljen Znanstveni inštitut pri Izvršnem odboru Osvobodilne fronte, ki je kot edina tovrstna ustanova v okupirani Evropi nadaljeval tudi delo Manjšinskega inštituta. Njegov oddelek za vprašanja meja se je do leta 1948 preoblikoval v Inštitut za narodnostna vprašanja. V obdobju med leti 1948 in 1956 je inštitut deloval v okviru Univerze v Ljubljani, od tedaj pa je samostojna znanstvena ustanova. Leta 1992 je INV postal eden prvih javnih raziskovalnih zavodov (<http://www.ivn.si/>).

6. 6. 2 Mirovni inštitut

Prvotno se je inštitut posvečal predvsem mirovnim študijam, vprašanjem nasilja, vojne in varnosti. V letih od 1994 do 1995 se je dejavnost razširila na celotno področje sodobnih družbenih in političnih študij. Večja pozornost je bila posvečena vprašanjem rasizma in političnih konfliktov, hkrati pa tudi študijam spolov, kulturnim študijam in projektom politično socialne prakse. V okviru svojih programih se Mirovni inštitut ukvarja tudi s položajem Romov na slovenskem.

Z romskim vprašanjem se ukvarjajo tudi druge strokovne in znanstvene ustanove kot npr. Pedagoški inštitut v Ljubljani.

6. 7 Organizacije Romov

Romska društva se ukvarjajo predvsem s prizadevanji za ohranitev svojega jezika in kulturne dediščine ter narodnostne identitete, organizirajo različne prireditve. V Sloveniji je približno 23 romskih društev, ki delujejo v 17 občinah.

Zveza Romov Slovenije je zveza romskih društev. Zveza vse bolj aktivno deluje kot usmerjevalec in koordinator aktivnosti romskih društev in je sogovornik državnih organov. Vsako leto pripravlja konference, romske tabore in kulturne prireditve. V okviru zvez deluje tudi Ženski forum, ki ima za cilj zastopati pravice romskih žena in med drugim opozarja na tipične zdravstvene probleme žensk.

Forum občinskih svetnikov - po določbah Statuta Zveze Romov Slovenije je bil dne 21. 11. 2002 v Murski Soboti, na seji predsedstva Zveze Romov Slovenije in v prisotnosti večine izvoljenih romskih svetnikov ustanovljen »Forum romskih svetnikov«. Forum romskih svetnikov je delovno telo pri Zvezi Romov Slovenije in pomeni način in obliko povezovanja romskih svetnikov iz občin, kjer naj bi Romi imeli svoje svetnike. V Forum je trenutno

vključenih devetnajst (19) svetnikov. Forum je financiran s strani države¹⁵. Povezava romski svetniki – forum naj bi svetnikom s primerjanjem stališč in izkušenj iz različnih občin olajšal njihovo delovanje v občinskih svetih posameznih občin.

Z romskim vprašanjem se ukvarjajo še mnoge druge organizacije kot so Rdeči križ in Karitas ter Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, ki ga podpira tudi Vlada Republike Slovenije.

¹⁵ Zapis posveta problematika ekonomsko-socialne integracije Romov v Sloveniji, 20.10.2004:15-16. Dostopno na: http://www.ds-rs.si/dejavnost/posveti/posvet_01072004/ZapisPosveta.pdf (10.15.7.2006). Osnovne informacije o italijanski narodni skupnosti, madžarski narodni skupnosti, romski etnični skupnosti (Urad za narodnosti, avgust 2006: 26).

7. REŠEVANJE ROMSKE PROBLEMATIKE

7.1 Dejavnost države

Program ukrepov za pomoč Romom - Vlada Republike Slovenije je leta 1995 sprejela »Program ukrepov za pomoč Romom«, ki je še vedno aktualen. Program izvajajo posamezna ministrstva, koordinirata in usklajujeta ga Vladna komisija za pomoč Romom in Urad Vlade RS za narodnosti. Vsebina tega programa se nanaša predvsem na zagotavljanje možnosti za bivanje ter ureditev romskih naselij, poudarja izobraževanje in zaposlovanje Romov, ukrepe za varstvo družin in otrok, na izboljšanju možnosti za vzgojo in izobraževanje romskih otrok in na pomoč pri samoorganiziranju in soodločanju o vseh vprašanjih, ki zadevajo njihov položaj na lokalni skupnosti in državi. Izvajanje Programa iz leta 1995 spremlja posebna vladna medresorska komisija za romska vprašanja.

Program iz leta 1995 predstavlja pozitiven premik kot prvi korak v načrtovanju celovite vladne strategije na tem področju, ki je na splošno usmerjen v integracijo romske skupnosti. Tako kot v drugih evropskih državah, je uresničevanje vladnega programa za izboljšanje položaja romske skupnosti v Sloveniji povezano z dvigom zavesti o pomenu varstva človekovih pravic, medkulturnim izobraževanjem in s stopnjo tolerance v demokratični družbi.

Da program ni prinesel izboljšanja sta kriva predvsem dva razloga in sicer nezadostno zagotavljanje finančnih sredstev in skromna vključenost predstavnikov romske skupnosti v postopek ocenjevanja uspešnosti ukrepov.

Vlada je 1. julija 1999 sprejela dodatne sklepe, s katerimi je zadolžila vse resorne organe in druge državne organizacije, da morajo v okviru svojih pristojnosti maksimalno uresničevati ukrepe za izboljšanje položaja romske skupnosti.

Na Uradu Vlade RS za narodnosti ugotavljajo, da se sklepi Vlade iz leta 1999, ko so ministrstva in nekatere druge ustanove dobila zadolžitev za zagotovitev višjih proračunskih sredstev za potrebe Romov, izvajajo.

Program za zaposlovanje Romov »Enakost možnosti« - Vlada je v maju 2000 sprejela program za zaposlovanje Romov »Enakost možnosti«. Vladni program med drugim ugotavlja, da podatki o izobrazbeni strukturi kažejo, da imajo Romi bistveno nižjo stopnjo izobrazbe,

kar je ključni razlog, poleg sociokulturnih značilnosti, za slabo pozicijo na trgu dela. Program je potekel v letu 2002, ukrepi na državni ravni pa se izvajajo v okviru programov aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji.

Program boja proti revščini in socialni izključenosti – glede na neugodne socialne razmere, neustrezne bivanjske pogoje in neurejeno infrastrukturo v večjem delu naselij, kjer prebivajo Romi, je za izboljšanje položaja romske skupnosti pomemben tudi ta vladni program, ki prispeva k zmanjšanju revščine in neenakosti med ljudmi, kot celovita strategija socialnega vključevanja v Republiki Sloveniji.

Strategija vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje – v decembru 2002 je Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ustanovilo posebno delovno skupino za pripravo strategije vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje, ki so jo sprejeli v letu 2004. Glavna naloga na tem področju je, kako pomagati Romom pri njihovi integraciji, upošteva razlike glede njihovega načina življenja, tradicije in kulture Romov ter kako se izogniti prisilni asimilaciji v toku izobraževanja v smislu vsiljevanja tujih vrednot, vzorcev obnašanja in načina življenja. V letu 2003 je Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport začelo s financiranjem projekta Standardizacija jezika Romov v Sloveniji in vključevanje romske kulture v vzgojo in izobraževanje, ki je del integralnega projekta, katerega namen je vključitev romskega jezika in romske kulture v programe javnih vzgojno-izobraževalnih institucij¹⁶.

Vlada Republike Slovenije se je oktobra 2004 seznanila s »Poročilom o položaju Romov v Republiki Sloveniji in s Pregledom stanja romskih naselij in ocenila, da so kljub napredku Romi še vedno občutljiva, ranljiva skupina prebivalstva, zato je potrebno nadaljevati s prizadevanji za izboljšanje njihovega položaja.

Osnova za uspešnost omenjenih programov sta predvsem boljše poznavanje Romov ter organiziranje in osveščanje Romov. Predsodki, stereotipi in nestrpnost do Romov so pretežno pogojeni z nepoznavanjem tega naroda in za naše razmere nesprejemljivim načinom življenja, kar je povezano tudi s strahom do teh ljudi, strahom pred neznanim.

Da bodo omenjeni programi zaživel in ne bili sami sebi namen bodo morali tudi Romi sami aktivno sodelovati. Hitrejše spremembe je mogoče doseči le z usklajenim delom med

¹⁶ Več o položaju Romov v Sloveniji glej zbornik: *Poti za izboljšanje položaja Romov v srednji in vzhodni Evropi*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1999.

državnimi organi in lokalnimi skupnosti ter nujnim vključevanjem Romov v napore za izboljšanje njihovega ekonomskega in družbenega položaja.

Menim, da bi sprejetje temeljnega romskega zakona razrešilo romsko problematiko, saj bi zakon urejal pravice romske skupnosti celovito.

7. 2 Sredstva evropskih skladov

Evropska komisija je največji mednarodni donator pomoči za izboljšanje položaja Romov v Evropi. V preteklosti je financirala projekte v državah kandidatkah v okviru programa Phare, Lien in Access, v državah članicah pa predvsem v okviru Evropskega socialnega sklada in Pobude skupnosti Equal. Pomoč Romom je financirana tudi preko ostalih programov skupnosti kot so Socrates, Youth for Europe in akcijskega programa skupnosti za boj zoper diskriminacijo.

S članstvom v uniji je Slovenija upravičena do sredstev strukturnih skladov in kohezijskega sklada kot tudi do pobud skupnosti Equal in Interreg. Za uspešno črpanje teh sredstev je Slovenija pripravila sledeče strateške in izvedbene dokumente, ki so podlaga za pridobitev sredstev:

- Državni razvojni program Republike Slovenije za 2001 – 2006;
- Enotni programski dokument;
- Programsko dopolnilo Enotnega programskega dokumenta in
- Skupni memorandum o socialnem vključevanju.

8. PRIMERJAVA MED DRŽAVAMI

8. 1 Splošno

Ob nezanesljivosti uradnih podatkov o številu Romov v posameznih državah, ki se izkazujejo ob rednih popisih prebivalstva, se podatki o številu Romov dopolnjujejo z neuradnimi viri in ocenami. Skupno število Romov v Evropi se giblje, oziroma ocenjuje na 10 do 15 milijonov. Po ocenah mednarodnih organizacij in strokovnih krogov so države z največjim številom Romov v Evropi (Jean-Pierre Liegeois and Nicolea Gheorghie1995 v Kleibencetl 2004: 12-13) naslednje:

- Bolgarija: 700.000 – 800.000;
- Češka: 250.000 – 300.000;
- Francija: 280.000 – 340.000;
- Grčija: 160.000 – 200.000;
- Nemčija: 110.000 – 130.000;
- Madžarska: 550.000 – 600.000;
- Makedonija: 220.000 – 260.000;
- Romunija: 1.800.000 – 2.500.000;
- Rusija: 220.000 – 400.000;
- Srbija in Črna gora: 400.000 – 450.000;
- Slovaška: 480.000 – 520.000;
- Španija: 650.000 – 800.000;
- Turčija: 300.000 – 500.000;
- Velika Britanija: 90.000 – 120.000.

Med seboj bom primerjala, kako imajo rešeno romsko vprašanje države Italija, Avstrija, Madžarska in Hrvaška ter Romunija, kjer živi po neuradnih ocenah največ Romov. Kot posebna primera bom navedla Švico in Francijo.

8. 2 Avstrija¹⁷

V Avstriji živijo tako avtohtoni kot alohtoni Romi. Število avtohtonih Romov je cca 10.000, ki živijo na Gradiščanskem, na Dunaju in v Linzu. Alohtonih Romov, ki so se preselili iz Balkana je okrog 20.000.

V Avstriji obravnavajo avtohtone Rome kot manjšino, alohtone pa enako kot vse druge priseljence in zato ne uživajo posebnih pravic.

Romi na Dunaju in Gradiščanem, ki živijo v posebnih naseljih ob robu naselij, v zelo skromnih razmerah, so se delno asimilirali. Romsko naselje v Obenwartu, ki je bilo po podstavljeni bombi leta 1995 obnovljeno, je svetla izjema. V tem napadu so umrli štirje Romi. Naselje je bilo obnovljeno s finančnimi sredstvi iz proračunskih virov.

Manjšine so v Avstriji obravnavane v:

- Državni pogodbi iz St. Germaina (vse manjšine enotno);
- Avstrijski državni pogodbi iz leta 1955 (slovenska in hrvaška);
- izvedbenih zakonih in uredbah.

Položaj in pravice manjšin so na osnovi St. Germainске pogodbe in ADP določene v Zakonu o manjšinah iz leta 1976, ki narodne manjšine definira kot »skupine avstrijskih državljanov, ki živijo na delih avstrijskega ozemlja, katerih materni jezik ni nemščina in ki imajo svojo tradicijo in folkloro«. Zakon poimensko ne našteje, katere manjšine izpolnjujejo te kriterije in so tako priznane kot narodne manjšine.

Romi so delno omenjeni v Manjšinskem šolskem zakonu za Gradiščansko (pouk v lastnem jeziku). Ta zakon iz leta 1994 določa, da mora biti na podlagi zahteve pouk zagotovljen tudi v romskem jeziku. Ker je romščina šele nedavno postala dostopna v pisni obliki, bo ta pravica postopoma prihajala v veljavo. Na osnovi tega zakona se v ljudski in v glavni šoli poučuje romski jezik 2 uri tedensko kot prosti oziroma prostovoljni predmet. Skupno se pouka v romskem jeziku trenutno udeležuje 15 otrok (10 na ljudski in 5 na glavni šoli v Oberwartu). Drugih možnosti za šolanje v romskem jeziku ni. Druge pravne osnove za manjšinske pravice (npr. uporaba jezika pred državnimi in pravosodnimi organi, dvojezični krajevni napisi) za Rome ne obstajajo.

¹⁷ VIR: poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2._Monitoring_mechanism/3._State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

Avstrija je ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin in Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih in uvrstila romščino med manjšinske jezike. V Okvirno konvencijo je Avstrija dodala izjavo, da pojem narodna manjšina v njenem primeru označuje tiste skupine, ki so vključene v izvajanje Zakona o manjšinah in, ki živijo in so zgodovinsko imele svoj dom na ozemlju Avstrije ter jih tvorijo avstrijski državljani z nenemškim maternim jezikom in svojimi etničnimi kulturami.

Z odredbo o sosvetih, so Romi priznani kot narodnostna skupnosti. Sosveti so svetovalni organ zvezne vlade, ki ima 8 – 10 članov, od katerih je polovica iz romskih organizacij, polovica iz političnih strank in cerkve. Člane predlaga in potrdi zvezni kancler. Sosvet je bil ustanovljen leta 1995. Drugače Romi v Avstriji niso politično zastopani.

Romi se v Avstriji organizirajo v društva, ki organizirajo kulturno dejavnost, prirejajo prireditve, izdajajo časopise, zagotavljajo dodatno izobraževanje za otroke v romskem jeziku in zagotavljajo svetovanje v zvezi s socialnimi problemi in odškodninami.

Romskim društvom avstrijska vlada nudi finančno pomoč v okviru proračunskega fonda za manjšine. Redna oblika pomoči Romom je svetovanje v okviru AMS (Arbeitsmarkt Service), predvsem pri reševanju problemov v zvezi z zaposlovanjem. Na Gradiščanskem je v AMS zaposlena oseba posebej zato, da svetuje Romom pri reševanju njihovih problemov.

Romske organizacije v Avstriji izdajajo tri časopise, na Gradiščanskem oddaja zasebni radio. Radio prejema finančno pomoč deželne vlade, medtem ko časopise financira fond zvezne vlade za manjšine.

8. 3 Italija¹⁸

Italija nima posebnega zakona o romski skupnosti. Položaj Romov je v posameznih italijanskih deželah urejen z regionalnimi zakoni. Z letom 1984 so posamezne italijanske dežele začele sprejemati posebne regionalne zakone za zaščito Romov in Sintov. Podlaga za te spremembe so bile priporočila in resolucija Sveta Evrope. V teh zakonih je predvsem

¹⁸ VIR: poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2_Monitoring_mechanism/3_State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

izpostavljeno nomadstvo, ki je del romske kulture. Predvideva se vzpostavitev posameznih urejenih območij, kjer se nomadi lahko ustavijo.

Regionalni zakoni predvidevajo tudi financiranje teh območij, izboljšanje zdravstvene oskrbe, bivalnih razmer, izobraževanja in zaposlovanja. Spoštovali naj bi tudi njihovo etnično in kulturno posebnost.

Italija je ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, medtem ko Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih ni ratificirala, temveč le podpisala.

V Italiji poznajo in priznavajo izraz »manjšine« samo jezikovnim manjšinami. Podlaga za to je 6. člen ustave. V italijanskem parlamentu so bili že predstavljeni nekateri predlogi za reševanje romskega vprašanja, vendar je v vseh primerih šlo le za osnutke, ki niso bili sprejeti.

V predlogu zakonov Zaščita pravice do nomadstva in priznanja romskih populacij kot jezikovnih manjšin in Priznanje in zaščita romske in sintske manjšine ter predlogu zakona za podporo izobraževanju, poklicnem usposabljanju, dostopu na trg dela in dostopu do bivališča nomadskih skupnosti in za ureditev njihove navzočnosti na državnem ozemlju je predvidena vzpostavitev dobro opremljenih območij, kjer se nomadi lahko ustavijo. Velika pozornost je bila namenjena dostopu do izobraževanja za mladoletne osebe in šolanju romskih otrok. V tem okviru bi se oblikovali posebni tečajji, ki bi šli naproti potrebam teh populacij.

Na državni ravni je za spremljanje razmer na področju manjšin zadolžen Oddelek za državljske svoboščine, ki deluje na Ministrstvu za notranje zadeve.

Pri reševanju romske problematike so v Italiji prišli do zaključka, da je potrebno varstvo takšne skupnosti zaradi posebne narave, ker nimajo vezi z določenim območjem, zagotoviti s posebnim zakonom.

8. 4 Madžarska¹⁹

Madžarska nima posebnega zakona o romski skupnosti.

Manjšine so na Madžarskem obravnavane v:

- zakon št. LXXVII iz leta 1993 o nacionalnih in etničnih manjšinah, ki prvič prizna romsko skupnost za etnično manjšino in poleg individualnih pravic Romom zagotavlja tudi kolektivne pravice (manjšinske organizacije);
- za položaj Romov sta pomembna tudi dva sklepa Vlade, in sicer sklep Vlade št. 1121/1995 (7.XII.), s katerim je bil ustanovljen Javni sklad za Rome, njegova naloga pa je zagotovitev enakih možnosti za Rome in sklep Vlade št. 1120/1995 (7.XII.), s katerim je bil oblikovan Koordinacijski svet za romska vprašanja, ki naj bi usklajeval delo ministrstev in ostalih državnih organov na tem področju.

Zakon o nacionalnih in etničnih manjšinah, določa, da je etnična manjšina vsaka etnična skupina, ki že najmanj stoletje živi na Madžarskem in predstavlja številčno manjšino med državljani države, njeni člani so madžarski državljani, od ostalega prebivalstva pa se razlikujejo po svojem lastnem jeziku, kulturi in tradiciji, ob tem pa izkazujejo medsebojno pripadnost s ciljem ohranitve teh različnosti.

Madžarska je ratificirala tako Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin kot tudi Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih, vendar pa v dodanem protokolu Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih romščine ni uvrstila med te jezike, čeprav Zakon o nacionalnih in etničnih manjšinah po drugi strani med jezike, ki jih uporabljajo manjšine, uvršča tudi romščino.

Na Madžarskem po popisu prebivalstva leta 2001 živi 190.046 Romov, po najbolj skromnih ocenah pa okoli 500.000 – 600.000, prevladujoča ocena pa je celo 800.000 – 1.000.000. Na Madžarskem živijo že več stoletij razpršeno po celi državi, približno 70 % Romov govori le madžarščino, priznani pa sta dve obliki romskega jezika (beás in lovári).

¹⁹ VIR: poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2_Monitoring_mechanism/3_State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

Za reševanje romske problematike so na Madžarskem zadolženi:

- na državni ravni državni sekretar v Uradu predsednika vlade, ki mu je podrejen Urad za romske zadeve;
- za koordiniranje vladnih nalog na področju romske integracije skrbi Direkcija za romska vprašanja pri Ministrstvu za mladino, socialne zadeve, družino in enake možnosti;
- kot posvetovalni organ se z romsko problematiko ukvarja tudi Svet za romska vprašanja, ki mu predseduje predsednik vlade. Njegovi člani so neodvisni, priznani strokovnjaki romskega in neromskega porekla;
- pod okriljem Ministrstva za šolstvo je bil ustanovljen tudi Integracijski urad za zapostavljene in romske otroke;
- pod okriljem Ministrstva za nacionalno kulturno dediščino ministrski pooblaščenec za romske kulturne zadeve;
- leta 2003 je bil imenovan tudi minister brez listnice za enake možnosti, ki med drugim izvaja vladne ukrepe na področju promocije socialnega vključevanja in izboljšanja življenjskih pogojev romske manjšine;
- začeli so uresničevati tudi zamisel iz programa vlade o imenovanju referentov v nekaterih ministrstvih za izvajanje vladne politike na področju integracije Romov (npr. referenti so bili imenovani v Ministrstvu za šolstvo, v Ministrstvu za kmetijstvo, Ministrstvu za informatiko in telekomunikacije, Ministrstvu za gospodarstvo in promet, Ministrstvu za zdravstvo, Ministrstvu za okolje in vodno gospodarstvo ter Ministrstvu za delo).

Romi se na Madžarskem organizirajo v romske civilne organizacije. Ustanovljenih je tudi nekaj političnih strank, ki so brez posebnega vpliva in uspeha. Romi v madžarskem parlamentu nimajo zagotovljenega sedeža. Na zadnjih volitvah v parlament so bili izvoljeni štiri poslanci romskega porekla iz različnih strank.

Na Madžarskem ni romskih šol, medtem ko obstaja več sto homogenih romskih razredov, za katere je značilna nižja izobraževalna raven, vendar sprememba Zakona o šolstvu zahteva njihovo ukinitvev. Romskim otrokom pri šolanju s štipendiranjem pomaga Javni sklad za madžarske Rome. Romski jezik in kultura sta učni predmet v nekaterih srednjih šolah.

Velik problem predstavlja tudi visoka stopnja brezposelnosti med Romi. Za zmanjšanje si država prizadeva s pomočjo posebnih programov za Rome in posebnih olajšav podjetjem, ki zaposlujejo Rome.

Na Madžarskem izdajajo Romi tudi štiri romske časopise (mesečnike), ki so financirani predvsem iz sredstev Sklada za narodne in etnične manjšine. Časopisi izhajajo pretežno v madžarskem jeziku, s povzetki v romščini. Obstaja tudi romski radio Radio C s 24-urno frekvenco, medtem ko nacionalna televizija tedensko predvaja 25-minutno oddajo, nacionalni radio pa enourno tedensko oddajo za Rome. Redno predvajanje programov narodnih in etničnih manjšin na javni televiziji in radiu zagotavlja Zakon o nacionalnih in etničnih manjšinah.

Za financiranje romske kulturne dejavnosti skrbi Sklad za romsko kulturo.

8. 5 Hrvaška²⁰

Hrvaška nima posebnega zakona o romski skupnosti.

Položaj Romov je opredeljen v:

- ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin, ki zagotavlja spoštovanje in varstvo pravic narodnih manjšin in
- področni zakonodaji.

Ustavni zakon določa, da je narodna manjšina skupina hrvaških državljanov, katere pripadniki zgodovinsko bivajo na ozemlju Hrvaške in imajo etnične, jezikovne, kulturne in/ali verske značilnosti, na podlagi katerih se razlikujejo od drugih državljanov, ter imajo željo te značilnosti ohraniti.

Zakon zagotavlja pripadnikom narodnih manjšin pravico do zastopstva v hrvaškem parlamentu. Pripadniki narodnih manjšin volijo najmanj pet in največ osem svojih poslancev v posebni volilni enoti, ki jo na podlagi Zakona o volitvah predstavnikov v hrvaški sabor sestavlja območje celotne Hrvaške. V hrvaškem saboru je trenutno osem poslancev. Avstrijska, bolgarska, nemška, poljska, romska, romunska, rusinska, ruska, turška,

²⁰ VIR: poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2_Monitoring_mechanism/3_State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

ukrajinska, vlaška in judovska narodna manjšina imajo na podlagi Zakona o volitvah predstavnikov v hrvaški sabor, pravico do enega skupnega poslanca.

V ustavnem zakonu je določeno, da se oblikuje Svet za narodne manjšine, katerega glavna naloga je uresničevanje omenjenega zakona. Svet ima dvanajst (12) članov, ki jih med pripadniki narodnih manjšin na predlog svetov narodnih manjšin in manjšinskih organizacij imenuje vlada, člani sveta pa so tudi manjšinski poslanci.

Glavne naloge Sveta so:

- predlaga odgovornim v razpravo posamezna vprašanja, pomembna za narodne manjšine;
- predlaga ukrepe za izboljšanje položaja narodnih manjšin;
- daje stališča in predloge o programih javne TV, namenjene narodnim manjšinam;
- predlaga gospodarske, socialne in druge ukrepe za izboljšanje položaja narodnih manjšin idr.

Svet pri svojem delu sodeluje s pristojnimi državnimi organi in organi samouprave, sveti oz. predstavniki narodnih manjšin, organizacijami narodnih manjšin ter tudi s pristojnimi mednarodnimi organizacijami in pristojnimi organi matičnih držav narodnih manjšin na Hrvaškem.

Ustavni zakon prav tako zagotavlja pripadnikom narodnih manjšin pravico do zastopstva v predstavniških telesih organov lokalne samouprave in predstavniških telesih organov regionalne samouprave in določa dva instituta za pripadnike narodnih manjšin, in sicer svete in predstavnike narodne manjšine. Ti na lokalni ali regionalni ravni izvršni oblasti predlagajo ukrepe za izboljšanje položaja narodne manjšine. Po zadnjih volitvah je bilo v Svetu nacionalne manjšine 185 romskih članov in 5 predstavnikov.

Hrvaška je podpisala in ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih, vendar v dodani izjavi Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih med te ni uvrstila romščine.

Romi se na Hrvaškem organizirajo v združenja, ki med seboj slabo sodelujejo. Takih združenj je na hrvaškem kar 66. Krovni organizaciji sta Mreža romskih organizacij in Svet romskih organizacij.

Po zadnjem popisu prebivalstva leta 2001 na Hrvaškem živi 9.463, medtem ko jih je po nekaterih ocenah precej več, med 30.000 in 40.000,

Čeprav zakon o vzgoji in izobraževanju določa, da manjšinam priznava pravico do vzgoje in izobraževanja v njihovem jeziku in pisavi v predšolskih, osnovnošolskih, srednješolskih in drugih ustanovah, se romski otroci ne šolajo v romščini, saj za to niso izpolnjeni niti pedagoški pogoji niti zahteve pripadnikov romske narodne manjšine. Romom je omogočeno brezplačno predšolsko varstvo in vpis na srednje šole in univerze kljub morebitnemu neizpolnjevanju pogojev. Obstajajo tudi posebni programi za vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni sistem, posebne romske predšolske ustanove, štipendije za romske dijake in študente ter romski pomočniki v osnovnih šolah.

Ustavni zakon manjšinam omogoča oblikovanje združenj, fundacij in ustanov za dejavnosti javnega obveščanja ter kulturne, založniške, muzejske, arhivske, knjižnične in znanstvene dejavnosti., ki so financirane iz državnega proračuna. Zakon tudi določa, da morajo radijske in televizijske postaje na državni, regionalni in lokalni ravni pospeševati razumevanje za pripadnike narodnih manjšin, oblikovati in/ali predvajati oddaje, namenjene pripadnikom narodnih manjšin v jezikih narodnih manjšin. Za sofinanciranje teh dejavnosti so namenjena tudi sredstva v državnem proračunu in proračunih lokalnih organov.

Romi na Hrvaškem izdajajo glasilo Romengo Čaćipe in še nekatere druge publikacije.

Hrvaška vlada je v letu 2003 sprejela Nacionalni program za Rome, s pomočjo katerega želi pomagati Romom pri izboljšanju njihovih življenjskih pogojev ter pri vključitvi v družbeno življenje in procese odločanja v lokalni in širši skupnosti, s povdarkom na tem, da Romi ne bi izgubili lastne identitete, kulture in tradicije. V izvedbo programa so vključeni državni organi, uprave, lokalne in regionalne samouprave, druge vladne in nevladne institucije idr. Sredstva za izvedbo programa so zagotovljena v državnem proračunu, proračunih lokalne in regionalne samouprave idr. Cilji programa so vključevanje Romov v družbeno in politično življenje. Hrvaška je vključena tudi v Akcijski načrt desetletja za vključevanje Romov 2005 – 2015, katerega cilj je prav tako izboljšanje življenjskih pogojev romske narodne manjšine in njihovega vključevanja v javno življenje.

8. 6 Romunija²¹

Romunija nima posebnega zakona o romski skupnosti.

Položaj Romov je opredeljen v:

- ustavi in
- področni zakonodaji.

Realno stanje je dejansko zelo drugačno. Večinoma se njihove pravice v praksi ne uresničujejo in so najbolj ogrožena ter diskriminirana manjšina v Romuniji.

Pripadniki romske skupnosti v Romuniji živijo razpršeno v vseh delih države. Večinoma so stalno naseljeni v izoliranih naseljih na obrobjih mest in vasi (nomadstva je zelo malo).

Iz popisa prebivalstva leta 2002 je razvidno, da v Romuniji živi 535.140 pripadnikov romske skupnosti. Kot materin jezik je romščino navedlo 237.570 oseb. Romske organizacije ocenjujejo, da v Romuniji živi celo okoli 2 milijona Romov, drugi pa dejansko število pripadnikov romske skupnosti ocenjujejo na približno milijon oziroma 1,2 milijona oseb.

Romi so organizirani v številne organizacije, večina je združenih pod skupnim imenom Demokratična unija Romov v Romuniji. V zakonu je določeno, da imajo vse etnične manjšine po enega predstavnika v romunskem parlamentu. Na lokalni ravni je zastopanost zelo slaba, ponekod je celo ni.

Romunija je ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin.

Romunska vlada se trudi vzpostaviti programe, ki bi nudili Romom več možnosti za ohranjanje in razvoj njihove kulture in jezika. Vendar še vedno ostajata dva največja problema te manjšine revščina in socialna izključenost.

V Strategiji Romunske vlade za izboljšanje situacije Romske manjšine, ki jo je podpisalo 12 ministrov in predsednik vlade, je predstavljena sinteza javne politike za deset let (2001-

²¹ VIR: *Drugo periodično poročilo Romunije o uresničevanju Okvirne konvencije SE za varstvo narodnih manjšin*, 6. 6. 2005; *Roma (Gypsies) in Romania*, <http://www.cidem.umd.edu/inscr/mar/rumroma.htm>; *Constantin, Sergiu, Linguistic policy and National minorities in Romania*, http://www6.gencat.net/Ilengcat/novec/hm04tardor/constantin1_3.htm.
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

2010), vsebuje pa tudi načrt za srednjeročne ukrepe (npr. 4 leta: med letom 2001 in letom 2004). V tem obdobju so želeli glede na dotedanje izkušnje zagotoviti funkcionalno strukturo dejanskega delovanja strategije, pa tudi njenega izboljšanja.

Glavni cilji strategije so usmerjeni na izboljšanje vsakodnevnega življenja Romov v Romuniji. Osnovni namen je bil, da zagotovijo popolno odgovornost lokalne oblasti in centralnega organa za praktično izvedbo ukrepov za izboljšanje življenja Romov.

Ustanovili so več odborov:

- mešani odbor za izvrševanje in nadzorovanje strategije, ki ga sestavljajo državni sekretarji, predstavniki Romov;
- medresorske komisije za Rome: vsaka komisija je odgovorna za izdelavo sektorskih ukrepov (izobrazba, zdravje, delo, itd) in za izpolnitev nalog, ki so napisane v strategiji;
- okrožne pisarne za Rome;
- lokalni strokovnjaki za Rome, ki jih zaposli občina in so odgovorni za lokalni načrt za izboljšanje položaja Romov v skupnostih.

Zavzemajo se, da bi imeli tudi Romi svoj krog izobražencev, t. i. elitni krog, ki bi pripadal civilni družbi. Borijo se proti stereotipom s katerimi so ožigosani Romi. Želijo si da bi Romi in prebivalci Romunije živeli v tolerantnem okolju ter bili socialno solidarni. Romi morajo imeti dostop do vseh javnih služb. Zagotoviti želijo enake priložnosti Romov za delo, da bi tako lahko dosegli primeren življenjski standard.

Pri izboljšavi situacije Romov, ki živijo v Romuniji, se opirajo na 10. področji:

- administracija in razvoj skupnosti: organizacija na lokalnem in okrožnem nivoju (vas, občina, itd.) mešanih delovnih skupin, ki vključujejo tudi Romske lokalne svetovalce in župane, predstavnike decentraliziranih struktur administracije, predstavnike romskih organizacij, da bi tako ocenili glavne nujnosti življenja Romov v različnih lokalnih skupnostih. Razvili bodo tudi sodelovanje med lokalno oblastjo in civilno družbo Romov, ki bodo lahko soodločali o problemih, ki zadevajo njihovo življenje;
- bivališče: vsem prebivalcem Romunije, ne glede na njihovo etnično pripadnost, je potrebno zagotoviti bivališče, ki je v skladu z ekonomskim in socialnim razvojem Romunije. Prednostne naloge bodo: elektrika, metan, zbiranje odpadkov;

- socialna varnost: vsi Romi imajo dostop do javnih storitev. Lokalne in državne ustanove bodo v sodelovanju s civilno družbo prevzele konkretne ukrepe v izobraževalnih programih, preobrazbi v profesionalnem življenju in zaposlovanju prikrajšanih ljudi in Romov. Posebej bodo tudi nadzirali izobrazbo mladih Romov;
- zdravje: ustanovljena je bila nova institucija t.i. sanitarni posrednik za Rome, ki deluje v sodelovanju ministrstva za zdravje in delo ter lokalnimi in državnimi službami na eni strani, in z Romi na drugi. Najbolj se bodo posvečali problemom mater in otrok;
- ekonomija: največja pozornost je usmerjena proti diskriminaciji Romov v javnem sektorju in v privatnih podjetjih, ki naj bi zaposlovali tudi »Romkinje«. Podjetjem, ki bodo zaposlovali Rome, bodo namenili denarna sredstva;
- pravica in kazenski pregon: Rome je potrebno zaposlovati tudi v policiji in drugih organih, ki skrbijo za javni red in mir;
- zaščita otrok: preprečitev nasilja med romunskimi in romskimi otroki. Ustanovili bodo institucijo t.i. socialni posrednik za Rome, ki bo služil kot dober posrednik med Romi in lokalno oblastjo. V poteku pa so tudi programi, ki bodo ukrepali v zvezi z izpisom iz šole, z zlorabo in zanemarjanjem otrok, itd.;
- izobrazba: programi, ki bodo stimulirali obisk šole, in ki bodo zmanjšali število Romov, ki zelo zgodaj zapustijo šolo. V visokih šolah in na fakultetah bodo namenili določeno število prostih mest samo za Rome;
- kultura: potrebno je ohranjati kulturo Romov, v ta namen bomo ustanovili tudi Romski muzej in Romski kulturni center;
- komunikacija in vpletenost države: potrebo je vplivati na javno mnenje in se boriti proti predsodkom o Romih, ki jih objavljajo mediji.

Za izboljšanje življenja Romov poteka kar nekaj Pharovih programov. Denarna sredstva so bila nakazana raznovrstnim institucijam, da bi sodelovale z Romi. Določeno je bilo financiranje v projektih: promocija imidža, razširitev električne napeljave, kmetijstvo, ureditev vodovodov, ureditev cest, ureditev bivališč.

Izobrazba Romov

Vladi je popolnoma jasno, da je romščina materni jezik Romov, ki pa je glavni faktor za učenje. Romski jezik govorijo v 135 šolah, kjer je 15.708 učencev in 257 učiteljev.

Status romščine v romunskem izobraževalnem sistemu

Romi v Romuniji so izbrali izobrazbo v romunskem jeziku, ali pa v skladu s tradicijo lokalnih šol, v madžarščini. Leta 2003 je v Romuniji 158.708 romskih otrok (1-13 razred) obiskovalo dodatni romski učni program, s tremi do štirimi urami na teden (literatura, zgodovina, itd.)

Poučevanje v romščini

Zaradi učenja romščine in romske zgodovine, je tudi vpis na šolah večji. Veliko Romov pa se vpisuje tudi fakultete, kjer se izobrazijo za učitelje ali profesorje romščine.

8. 7 Švica²²

Švica nima posebnega zakona o romski skupnosti oziroma o t. i. »potujočih narodih.«

Položaj »potujočih« je opredeljen v:

- ustavi švicarske konfederacije;
- kantonalnih ustavah in
- področnih zakonih kantonov.

V Švici so tri skupnosti, ki jim pripisujejo ime »potujočih narodov« oziroma kar "potujoči", to so "Jenische", "Roma" in "Sinti". Največja skupnost švicarskih potujočih je skupnost "Jenische".

Po statističnih podatkih na osnovi uporabe trajnih in začasnih bivalnih lokacij je število redno ali delno potujočih približno 4.000 – 5.000 in med 25.000 in 30.000 oseb narodne skupnosti "Jenische". Večina je že več generacij stalno nastanjena in nima več kontaktov s potujočimi.

Švica je ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Zvezni svet (vlada) je v poročilu parlamentu poudaril, da so švicarski potujoči nacionalna manjšina v smislu omenjene okvirne konvencije.

Poleg omenjene konvencije, pravice urejajo še:

- prepoved diskriminacije ureja Pakt OZN II;
- Evropska konvencija za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

²² VIR: poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2_Monitoring_mechanism/3_State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage
Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

- zaščito manjšin urejata pakt OZN II in Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin.

V Švici so leta 1975 ustanovili organizacijo za medsebojno pomoč narodne skupnosti "Jenische", t.i. "Radgenossenschaft der Landstrasse". Država jo priznava kot krovno organizacijo švicarskih potujočih in zato prejema od leta 1986 naprej vsako leto finančno podporo.

Od leta 1997 v Švici deluje tudi fundacija "Zukunft für Schweizer Fahrende". Glavni nalogi fundacije sta izboljšanje življenjskih pogojev potujočih v Švici in prispevanje k ohranjanju njihove kulturne identitete. Fundacija je bila ustanovljena na osnovi Zveznega zakona in dobiva na osnovi vladnega sklepa vsako leto finančno podporo v višini 150.000 CHF. V Svetu fundacije je enajst (11) članov in sicer pet (5) predstavnikov potujočih in po dva (2) predstavnika države, kantona in občin.

Edini organizaciji, ki zastopata interese potujočih na nacionalni ravni sta organizacija "Radgenossenschaft der Landstrasse" in fundacija "Zukunft für Schweizer Fahrende". Organizaciji sta zadolženi za dajanje predlogov, stališč in kritik na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, pa tudi na mednarodni ravni (npr. pri obisku organov Sveta Evrope za zaščito nacionalnih manjšin).

Potujoči niso avtomatično upravičeni do mest v političnih gremijih (npr. v parlamentu oziroma v kantonalnih in občinskih organih).

8. 8 Francija²³

Francoska pravna ureditev posameznega varstva etničnih manjšin nima. V Franciji tako bivajo francoski državljani in tujci.

²³ VIR: Joint conference on the implementation of policies/action plans for Roma, Sinti and travellers, and measures against the anti-gypsyism phenomenon in Europe, Warsaw, Poland 20-21 October 2005, str. 32-35. Conference report.

Poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/2_Monitoring_mechanism/3_State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/default.asp#TopOfPage

Povzeto iz predloga Zakona o romski skupnosti, Poročevalec št. 135/2006.

V Franciji ne obstaja organ, ki bi bil namenjen izključno manjšinam. Oblikovan je bil organ za boj proti diskriminaciji in za enakost, obstaja medministrska študijska skupina za boj proti diskriminaciji.

Francija ni podpisnica Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjših. Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih je sicer podpisala, ratificirala pa ne. Ob podpisu je v dodani izjavi zapisala, da bo ob ratifikaciji določila, na katere jezike se listina nanaša, vendar do tega dejanja še ni prišlo.

Na območju jugozahodne Francije in v Alzaciji živita avtohtoni skupini Romov. V Francijo so po padcu berlinskega zidu prišli Romi iz srednje, vzhodne in jugovzhodne Evrope in samo ti se v Franciji imenujejo Romi, za vse ostale se uporablja izraz »Cigani«.

V nadaljevanju bom navedla s kakšnimi ukrepi so se lotili reševati romsko problematiko oziroma potujočih ljudstev, v enem izmed mestnih okrožij Pariza, ki jih je na konferenci v Varšavi, oktobra 2005 predstavil Xavier Denis, svetovalec pri francoski delegaciji v »Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi«.

Namen teh ukrepov je bil omogočiti družinam potujočih ljudstev lažje bivanje v času zime 2004 – 2005. Značilnosti, ki zaznamujejo omenjeno mestno okrožje, bi lahko predstavljale oviro pri zagotavljanju zadovoljivih razmer za nastanitev.

Potujoča ljudstva se definira kot državljane Francije, ki se selijo in ne kot posebno etnično skupino.

Avgusta 2003 je bil, skladno z »Zakonom o naselitvi potujočih ljudstev«, podpisan načrt za začasno naselitev potujočih ljudstev, katerega cilj je doseganje ravnotežja med:

- ustavno pravico do svobode gibanja in zakonito zahtevo potujočih ljudstev za naselitev v spodobnih razmerah, ter
- skrbjo/prizadevanji lokalnih oblasti, da se izognejo nezakonitim naselitvenim območjem, ki so obenem razlog za otežkočeno sobivanje z drugimi prebivalci.

Longitudinalne raziskave potujočih ljudstev so pokazale, da je prisotnost teh številna in konstantna že vrsto let, obenem pa so rezultati raziskav pokazali tudi na raznolikost družinskih naselij potujočih ljudstev, ki je značilna prav za to okrožje: zabeležili so 2.650

gospodinjstev ali 10.000 posameznikov od skupaj 240.000 posameznikov v celotni Franciji. 1.300 posameznikov (400 družin) potujočih ljudstev živi v avtodomih ali karavanih.

Z »Zakonom o svoboščinah in lokalni odgovornosti« (Avgust 2004) je bil rok za uvedbo načrta za začasna nastanitvena naselja potujočih ljudstev, podaljšan do leta 2006. Zato se je pojavila potreba po iskanju rešitev za zimski čas. Tako so organizirali nastanitev družin v četrtih, kjer lokalne oblasti še niso usklajene z zakonom.

Vendar se je povpraševanje potujočih ljudstev po naselitvi v organiziranih naseljih čez zimo večalo, s tem pa se je porajala tudi potreba po iskanju novih rešitev. Začasno nastanitveno območje se je oblikovalo med zimo 2004 – 2005 in sicer s pridobitvijo dveh novih, večjih nastanitvenih območij. Izkušnje zimskega obdobja 2003 – 2004 so pokazale, da tovrstne rešitve niso več primerne, predvsem zaradi higiene. Zato je bilo število avtodomov, ki jih lahko sprejme posamezno naselitveno območje, omejeno na 50. Julija 2004 je bila sprejeta odločitev (The Travellers Consultative Commission) o decentralizaciji naselitvenih območij, ki se je odlikovala predvsem po:

- spodbujanju vzajemne angažiranosti tako lokalnih oblasti, kot tudi popotniških združenj
- kot prioriteto je postavila informiranje prebivalcev

Tako so bila vsa področja, predvidena za začasno naselitev potujočih ljudstev urejena s »Protokolom za začasno naselitev«, katerega podpisniki so bili: poglavarji družin potujočih ljudstev, posrednik enega od združenj potujočih ljudstev (»SOS Travellers« in »Združenje družin potujočih ljudstev«), župan in predstavnik centralne uprave. Protokol je vseboval navedbe dolžnosti in pravic podpisnikov.

Omenjena praksa se je ohranjala od 4. septembra 2004 do 31. maja 2005 (ponekod do 15. junija 2005). V tem času je bilo zagotovljenih 225 parkirnih mest za avtodome.

Zemljišča so prispevali:

- zemljišča v občinski lasti (7 občin)
- zemljišča v državni lasti (4 občine)
- zemljišča v zasebni lasti - na podlagi dogovora z lastnikom (1 občina)

Zaključki:

- tovrstna organiziranost je omogočila lažje upravljanje z območji za začasno naselitev in pripomogla k izboljšanju odnosov med potujočimi ljudstvi in domačini. Kljub nekaj prijavam nezakonitih naselij, so se skozi to prakso razkrili številni primeri dobrega/uspešnega sobivanja. Prizadevanja za izboljšanje zimskih nastanitvenih naselij se morajo zato nadaljevati vse dokler ne bo zagotovljenih 26 območij, kot jih predvideva zakon;
- v tako organiziranih začasnih naseljih so družine potujočih ljudstev lahko »zimska« naselja lahko koristili daljše obdobje, ponekod vse do junija 2005. Dolžnosti podpisnikov Protokola so bile vsestransko izpolnjene; posebej na strani družin potujočih ljudstev, ki so povrnilo vse stroške za vodo in elektriko, obenem pa so prispevale k izgradnji sanitarij. Na območju, kjer so bili nastanjeni, po mnenju združenj potujočih ljudstev, bi bilo potrebno zagotoviti 300 parkirnih mest za avtodome – s tem bi se izognili nezakonitim naselitvam (11 prijavljenih nezakonitih naselitev med zimo) in prisilnim evakuacijam;
- vzpostavitev dialoga med posameznimi stranmi predstavlja rešitev za naselja potujočih ljudstev tudi v primerih, ko dani pogoji in okoliščine predstavljajo nepremagljivo oviro. Urejena zimska naselja so le delna rešitev problema, saj zagotavljanje dobrih pogojev nastanitve za kratek čas ni dovolj. Zato se bodo v zimskem času 2005-2006 dopolnile izkušnje za zagotavljanje dostopa družin potujočih ljudstev, ki se naselijo skladno s protokoli, do vseh vrst družbenih storitev.

8. 9 Sklepne misli

Za lažjo primerjavo bom države najprej uvrstila v model glede nato, kakšno zakonodajo uporabljajo za reševanje romske problematike, nato pa bom glede na model podala zaključno misel.

Države sem razvrstila v štiri modele in sicer:

- model, kjer so položaj in pravice manjšin obravnavani v ustavi, temeljnem zakonu o manjšinah ter področni zakonodaji. V ta model spadata Avstrija in Švica čeprav temelji urejanje vprašanja manjšin tudi na določbah obeh citiranih konvencij;
- model, kjer so položaj in pravice manjšin urejeni s temeljnim zakonom o manjšinah ter področno zakonodajo. V ta model spadajo Madžarska, Hrvaška – tu gre za ustavni zakon ter področno zakonodajo in Romunija - ustavo in področno zakonodajo;

- model, kjer so položaj in posebne pravice manjšin urejeni samo s področno zakonodajo. V ta model spada Italija in
- model, ki ne priznava nobenih manjših. V ta model spada Francija.

Iz prikazanega je razvidno, da je romska skupnost edino v Avstriji obravnavana v ustavi, temeljnem zakonu o manjšinah in v področni zakonodaji medtem, ko so Romi na Madžarskem in Hrvaškem omenjeni v temeljnem zakonu o manjšinah oziroma v ustavnem zakonu in področni zakonodaji. Romi v Italiji so obravnavani samo v področni zakonodaji. V Romuniji so Romi obravnavani v ustavi in področni zakonodaji.

Švico sem omenjala kot posebni primer zato, ker uporabljajo izraz »potujoči narod«. Kot je razvidno iz primerjave v Švici živijo tri take skupnosti in sicer: "Jenische", "Roma" in "Sinti". Potujoči so omenjeni v ustavah konfederacije in kantonov ter v področni zakonodaji. Urejanje vprašanja potujočih temelji tudi na obeh konvencijah.

Francija je edina država med primerjanimi, ki ne priznava pravic nobenih manjšin kot skupini. Glede na prispevek, ki sem ga navedla, se tudi v Franciji, glede reševanja romske problematike oziroma manjšinske, premika na bolje. Tudi v Franciji potujoča ljudstva definirajo kot državljane Francije, ki se selijo.

V Sloveniji so pravice Romske skupnosti uveljavljene s področnimi zakoni. Prizadevamo si, da bi sprejeli kroni Zakon o romski skupnosti, ki bi ga po 65. členu Ustave morali sprejeti že leta nazaj. V kolikor bo Slovenija sprejela Zakon, bo prva od primerjanih držav in dobra praksa za ostale države.

Za dejansko izboljšanje položaja pa bo potrebno okrepiti vse oblike sodelovanja med pripadniki romske skupnosti.

9. ZAKLJUČEK

Namen te diplomske naloge je bil opisati trenutni pravni položaj romske skupnosti oziroma Romov v Sloveniji, analizirati težave, s katerimi se srečujejo tako Romi kot država oziroma ustanove, ki rešujejo to problematiko in primerjati, kako imajo nekatere države urejen položaj.

Romi so največja manjšina v Evropi, a ne le največja, temveč tudi tista, katere življenjske razmere so praviloma najdlje od standarda, ki ga Evropska unija želi zagotoviti svojim prebivalcem. Romi so v nekaterih državah že izboljšali svoj položaj, ponekod pa se je ta še poslabšal.

Z analizo obstoječega zakonskega okvira se mi je potrdila prva hipoteza, da romska problematika niti zakonsko, niti izvedbeno ni ustrezno urejena. Položaj Romov v Sloveniji je trenutno nepopolno urejen saj manjka krovni zakon, ki bi ga Slovenija glede na ustavna določila 65. člena morala sprejeti že pred leti. Res je to storila s predlogom Zakona o romski skupnosti v letu 2006, vendar so pomanjkljivosti vidne tudi v področnih zakonih, ki v nezadostni meri obravnavajo to problematiko. Celovit zakon, ki bi urejal romsko problematiko, bi lahko pomenil eno izmed pomembnejših rešitev, saj bi razmejil dolžnosti med državo in lokalno skupnostjo. Trenutno se obveznosti urejanja te problematike in hkrati tudi financiranje ureja večinoma na lokalni ravni, kar povzroča vse bolj pogoste konflikte med državo in lokalnimi skupnostmi.

Problemi se kažejo tudi na izvedbeni, zlasti lokalni ravni, predvsem na področju politične participacije Romov, zaposlovanja in urejanju bivalnih razmer, manj na področju vzgoje in izobraževanja. Z nasprotovanjem vključevanja romskih predstavnikov v občinske svete se kaže, da še obstajata nestrpnost in nerazumevanje težav Romov. S tem nasprotovanjem se oddaljuje tudi rešitev drugih perečih problemov (pri urejanju bivalnih razmer, zaposlovanju, vzgoji in izobraževanju ter socialni), kajti če Romom ne bo omogočeno politično sodelovanje, bomo ostali na isti ravni kot smo. Možnost sodelovanja Romov v občinskih svetih naj bo odraz civilizirane družbe, ki razume bistvo koncepta pozitivne diskriminacije in ne podlaga strahu pred drugačnostjo, naj bo odraz spoštovanja Zakona o lokalni samoupravi oziroma 65. člena Ustave. Seveda se morajo tudi Romi sami aktivneje vključiti v razreševanje svojih problemov, kajti le na tak način bodo lahko izboljšali razmere ter se otresli tradicionalne zaostalosti in odmaknjenosti na rob družbe.

Hipotezo, da niti ena niti druga stran, to je niti Vlada niti Romi sami, ne kažejo dovolj aktivnega odnosa do reševanja najbolj perečih problemov lahko le delno potrdim. V reševanju konfliktov na lokalni ravni so predstavniki vladnih ustanov in predstavniki romske skupnosti skupaj iskali ustrezen rešitev. Problemi so nastali v komunikaciji znotraj skupnosti ter v koordinaciji ukrepov na strani večinskega naroda - v mislih imam nekoordinacijo ukrepov sprejetih na državni in lokalni ravni.

Postavlja se vprašanje, kako naprej? Pri pregledovanju in branju literature sem naletela na zelo posrečeno rešitev, ki jo ponuja Vinko Ošlak (Ošlak 2000: 90-91), ki pravi,

»da je rešitev v sintezi telesno-duševne civiliziranosti in duhovnega nomadstva. Romi se bodo morali naučiti živeti svoje nomadstvo oziroma drugačnosti tako, da pri tem ne bodo ogrožali urbanih pridobitev in ureditev ljudstva, v katerega soseščini živijo. Slovenci in drugi narodi pa se bomo morali naučiti živeti svojo urbanost tako, da pri tem ne bomo ogrožali nomadskega duha Romov, umetnikov, drugače mislečih. To je mogoče urediti le tako, da tako Romi kakor tudi njihovi sosedge – Slovenci, začnemo privzemati obe naravi: nomadsko in urbano; nomadsko v duhu, kjer je produktivna in neškodljiva, urbano v vsakdanji življenjski praksi, kjer je samo ta v danih okoliščinah mogoča. Romi naj se torej ne trudijo biti manj Romi, manj nomadi – le svojemu nomadstvu naj dajo duhovno razsežnost, na ravni vsakdanjega življenja pa naj svoji naravi dodajo še pridobitve urbanega sveta. In Slovenci naj si ne prizadevamo, da bi bili manj Slovenci, manj urbanizirani – le gledati moramo, da s svojo urbanostjo ne bomo zabetonirali vsega zelenega, nenačrtovanega, spontanega, nepredvidljivega, nezanesljivega, vprašljivega, nomadskega. Svoji urbani naravi lahko dodamo košček duhovnega nomadstva, ki se ga lahko naučimo pri svojih doslej za nas največkrat nadležnih sosedah Romih«.

In, če k tej rešitvi dodamo še besede dr. Pavle Štrukelj (Štrukelj 1980: 297), ki pravi:

»Če bomo hoteli ciganskega človeka preoblikovati, ga civilizirati in normalizirati njegovo življenje, bomo morali misliti ne samo na njihovo naselitev, zaposlitev in šolo, temveč bomo morali dodati še pravilno vrednotenje njihove kulture in se boriti proti raznim predsodkom, ki so tudi pri nas vzrok, da Cigane najraje puščamo na robu naše družbe, kljub silnim naporom za njihovo civilizacijo«.

potem je jasno, da se bomo morali potruditi vsi, tako Romi sami kot tudi državni organi in državljanji Slovenije, da bomo rešili to perečo romsko problematiko.

10. LITERATURA

1. BRIZANI – TRAJA I. (2000): *Le ostanite Romi gredo!*, Celovec: Mohorjeva družba.
2. HROVAT J. (2000): Položaj Romov v Sloveniji in uporaba romskega jezika. Narodne manjšine 4: Živeti z mejo. *Zbornik referatov na znanstveno kulturnem srečanju v Murski Soboti 5. – 6. junija 1998*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
3. JANKO SPREIZER, A. (2002): *Vedel sem, da sem Cigan – Rodil sem se kot Rom*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
4. JANKO SPREIZER, A. (2004): Avtohtoni in Neavtohtoni Romi v Sloveniji: Socialna konstrukcija teritorialnega razmejevanja identitet. *Razprave in gradiva 45*, 194-217.
5. JEZERNIK, B. (2006): *Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
6. Inštitut za narodnostna vprašanja (2002): *Projekt CRP - Romi v procesih evropske integracije/razvoj modelov izobraževanja in usposabljanja Romov za povečanje rednega zaposlovanja*. Dostopno na <http://www.inv.si/> (15. julij 2006).
7. KLEIBENCETL, J. (2004): *Del tuha, romski pozdrav. Murska Sobota: Zbirka redkosti*. Podjetje za promocijo kulture FRANC-FRANC D.O.O.
8. KLOPČIČ V. (1995): Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji. *Poročevalec DZ Republike Slovenije*, 21(18), 55-59.
9. KLOPČIČ, V. in VILHAR, N. (2003): Okrogla miza »Svetovni dan Romov« v Ljubljani/ Round table: The world Roma day in Ljubljana. *Razprave in gradiva 43*, 43.
10. KLOPČIČ, V. (2003): *Evropa, Slovenija in Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
11. KOMAC, M. (2002): *Varstvo manjšin, Uvodna pojasnila dokumenti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
12. OŠLAK, Vinko (2000): *Romi Abelovi otroci, Brizani – Traja Imer, Le ostanite Romi gredo!* Celovec: Mohorjeva družba.
13. *Slovar tujk 2002*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
14. ŠIFTAR, V. (1970): *Cigani minulost v sedanjosti*. Murska Sobota: Pomurska založba.
15. ŠTRUKELJ, P. (1980): *Romi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
16. ŠTRUKELJ, P. (2004): *Tisočletne podobe nemirnih nomadov*. Ljubljana: Družina d.o.o.
17. Urad Vlade RS za narodnosti (1995): *Program ukrepov za pomoč Romov iz leta 1995*. Dostopno na http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/romska_etnicna_skupnost/ (15. julij 2006).

18. Urad Vlade RS za narodnosti (1999): *Uresničevanje programa za pomoč Romov* 1. 7. 1999. Dostopno na http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/romska_etnicna_skupnost/ (15. julij 2006).
19. Urad Vlade RS za narodnosti (2004): *Poročilo o položaju Romov v Republiki Sloveniji, oktober 2004*. Dostopno na http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/romska_etnicna_skupnost/ (15. julij 2006).
20. Urad Vlade RS za narodnosti (2006): *Osnovne informacije o italijanski narodni skupnosti, madžarski narodni skupnosti, romski etnični skupnosti*, 26.
21. Varuh človekovih pravic (2003): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2002*, 16.
22. Varuh človekovih pravic (2004): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2003*, 16.
23. Varuh človekovih pravic (2005): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2004*, 15-17.
24. ZAKRAJŠEK, F. (2002): *Komentar ustave Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.
25. ZUPANČIČ, J. (2003): Romska vprašanja v luči prostorskih odnosov. V Vera KLOPČIČ, Miroslav POLZER: *Evropa, Slovenija in Romi: Zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani*, 112-125 Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

11. VIRI

Medmrežni viri

1. BALTIĆ, N. (2005): Romi v Nemčiji - včeraj in danes, *Razprave in gradiva* 47, 160-167. Dostopno na http://www.inv.si/RIG/RIG%2047/rig47_nb_09s.pdf (15. julij 2006).
2. Constantin, Sergiu (2004): *Linguistic policy and National minorities in Romania*. Dostopno na <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04tardor/docs/constantin.pdf> (1. julij 2006).
3. DELO.SI: *Večina Romov si želi redne zaposlitve* - 13. december 2006. Dostopno na http://www.deloidom.si/index.php?sv_path=41.35,177607 (19. december 2006).
4. Inštitut za narodnostna vprašanja (1995): *Predstavitev Inštituta*. Dostopno na <http://www.inv.si/> (15. julij 2006).

5. Joint Conference on the implementation of policies/action plans for Roma, Sinti and Travellers, and measures against the anti-gypsyism phenomenon in Europe, Warsaw, Poland 20-21 October 2005. Dostopno na http://www.osce.org/documents/odihhr/2006/10/21542_en.pdf (31. september 2006).
6. KLOPČIČ, V. (2005): Posebne pravice romske skupnosti – privilegij manjšine ali mednarodna obveznost večine, *Razprave in gradiva* 47, 122-133. Dostopno na http://www.inv.si/RIG/RIG%2047/rig47_vk_07s.pdf (15. julij 2006).
7. KOMAC, M. (2005): Izvlečki iz slovenske "romologije", *Razprave in gradiva* 47, 134-159. Dostopno na http://www.inv.si/RIG/RIG%2047/rig47_mk_08s.pdf (15. julij 2006).
8. *Lokalna samouprava, definicije (2006)*: Dostopno na <http://www.student-info.net/fu/fgg/baza-student/juvss3/119/datoteke/lokalna.doc> (2. avgust 2006).
9. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve (2006): *Dogodki in odmevi RP Romski zaposlitveni center*. Dostopno na <http://www.mddsz.gov.si/index.php?id=11935> (1. oktober 2006).
10. PETEJAN, S. - Romski ponos: *Mladina* 2002. Dostopno na <http://www.mladina.si/mednik/200215/clanki/rom/index.print.html-12> (4. avgust 2006).
11. Svet Evrope (2004): *Poročila držav glede uresničevanja Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin*. Dostopno na <http://www.coe.int/T/e/humanrights/Minorities/2.FRAMEVORK%20CONVENTIO%20MONITORING%29/2.Monitoring%20mechanism/3.State%20Reports%20and%20UNMIK%20Kosovo%20Report/default.asp#TopOfPage> (4. avgust 2006).
12. Svet Evrope (2005): *Drugo periodično poročilo Romunije o uresničevanju Okvirne konvencije SE za varstvo narodnih manjšin 6. 6. 2005*. Roma (Gypsies) in Romania. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_\(monitoring\)/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._second_cycle/PDF_2nd_SR_Romania.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_(monitoring)/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._second_cycle/PDF_2nd_SR_Romania.pdf) (31. julij 2006).
13. TRAMPUŠ, J. - Porodni krči Zakona o romski skupnosti: *Mladina* 2006. Dostopno na http://www.mladina.si/mednik/200646/clanek/slo-jure_trampus/ (11. november 2006).
14. Varuh človekovih pravic (2006): *Soočimo se z diskriminacijo: Seminar Romi proti diskriminaciji*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=1049&L=0#c1752> (10. december 2006).

15. Varuh človekovih pravic (1995): *Predstavitev Varuha človekovih pravic*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si> (7. avgust 2006).
16. Vlada Republike Slovenije (2006): *Mnenje na poročilo komisija za človekove pravice Sveta Evrope o napredku Slovenije pri Izvajanju njegovih priporočil (2003-2005)*. Dostopno na www.coe.si/res/dokument/download.php?id=/.../1729_1.pdf&title=mnenje_vlade_rs_na_porocilo (2. avgust 2006).
17. Vlada Republike Slovenije (2006): *Predlog Zakona o romski skupnosti*. Dostopno na [http://www2.gov.si/upv/vladnagrada-04.nsf/.../\\$FILE/Predlog%20zakona%20-%20](http://www2.gov.si/upv/vladnagrada-04.nsf/.../$FILE/Predlog%20zakona%20-%20) (31. julij 2006).
18. Urad Vlade RS za narodnosti (2003): *Statistični podatki, Romska etična skupnost*. Dostopno na <http://www.uvn.gov.si/index.php?id=670&type=98> (15. julij 2006).
19. Urad Vlade RS za narodnosti (2006): *Osnovne informacije o italijanski narodni skupnosti, madžarski narodni skupnosti, romski etnični skupnosti*. Dostopno na www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/.../Osnovne_informacije_o_it.in__mad._ns_ter_rom (15. julij 2006).
20. Zveza Romov Slovenije (2006): *Zaposlovanje Romov je za njihovo vključitev v družbo zelo pomembno*. Dostopno na <http://www.zveza-romov.si/dogodki/aktualno.php?subaction=showfull&id=114858834> (15. september 2006).

Pravni viri

1. *Direktiva Sveta Evropske unije št. 2000/43/ES (2000)*. Bruselj: Službeni uradni list 180.
2. *Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 69.
3. *Konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (1993)*. Ljubljana: Ur. list RS 24–MP(7).
4. *Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1994)*. Ljubljana: Ur. list RS 33.
5. *Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (1971)*. Ljubljana: Ur. list RS 7, 35–MP(9).
6. *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1992)*. Ljubljana: Ur. list RS 35–MP(9).
7. *Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1967)*. Beograd: Ur. list SFRJ 31.

8. *Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1992)*. Ljubljana: Ur. list RS 35–MP(9).
9. *Odločba Ustavnega sodišča U-I-416/98-38 (2001)*. Ljubljana: Ur. list RS 28.
10. *Odločba Ustavnega sodišča U-I-315/02-11 (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 87.
11. *Odločba Ustavnega sodišča U-I-345/02-9 (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 105.
12. *Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (1998)*. Ljubljana: Ur. list RS 20.
13. *Stanovanjski zakon (2003)*. Ljubljana: Ur. list RS 69.
14. *Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji, 2004*. Dostopno na www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/.../projekti/enake_moznosti/0721_strategija_Romi.doc
15. *Ustava Republike Slovenije (1991)*. Ljubljana: Ur. list RS 33; 42/1997; 66/2000; 24/2003; 69/2004; 68/2006.
16. *Zakon o izobraževanju odraslih (2006)*. Ljubljana: Ur. list RS 110.
17. *Zakon o evidenci volilne pravice (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 52.
18. *Zakon o graditvi objektov (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 110.
19. *Zakon o knjižničarstvu (2001)*. Ljubljana: Ur. list RS 87; 11, 73/2003; 118/2006; 1/2007.
20. *Zakon o lokalni samoupravi (1993)*. Ljubljana: Ur. list RS 72; 14, 20, 63, 73/1995; 9, 39, 44/1996; 26, 70/1997; 10, 68, 74/1998; 12, 36, 59/1999; 70, 94, 100/2000; 28, 87/2001; 16, 51/2002; 108/2003; 77/2004; 72, 100/2005; 21/2006; 14/2007.
21. *Zakon o lokalnih volitvah (1993)*. Ljubljana: Ur. list RS 72; 61, 70/1995; 20/1998; 51/2002; 11, 73/2003; 72, 121/2005; 70/2006.
22. *Zakon o medijih (2001)*. Ljubljana: Ur. list RS 35; 54/2002; 62, 73, 113/2003; 16, 123/2004; 96/2005; 60, 69/2006.
23. *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996)*. Ljubljana: Ur. list RS 12; 101/1999; 22/2000; 64, 101/2001; 108/2002; 34, 79/2003; 65, 117/2005; 129/2006.
24. *Zakon o osnovni šoli (1996)*. Ljubljana: Ur. list RS 12; 33/1997; 64/2000; 59/2001; 71/2004; 53/2005; 60/2006.
25. *Zakon o Radioteleviziji Slovenija (2005)*. Ljubljana: Ur. list RS 96.
26. *Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (1994)*. Ljubljana: Ur. list RS 65.
27. *Zakon o socialnem varstvu (1992)*. Ljubljana: Ur. list RS 54; 41, 60/1999; 36, 54/2000; 26/2001; 110/2002; 2/2004; 21, 105, 114/2006.
28. *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (2005)*. Ljubljana: Ur. list RS 93.

29. *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2001)*. Ljubljana: Ur. list RS 97; 76/2003; 56, 111/2005; 21, 47, 114/2006.
30. *Zakon o urejanju prostora (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 110.
31. *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2002)*. Ljubljana: Ur. list RS 96.
32. *Zakon o vrtcih (1996)*. Ljubljana: Ur. list RS 12; 44/2000; 78/2003; 72/2005.